

Pojem prvku a atomu v historii chemie

Pojem **prvek** a **atom** se v historii vyvíjel odděleně

6. st. př. n. l. Thales, Anaximander, Anaximenes, Herakleitos

Hmota sestává z **neměnitelných** jednoduchých základních kamenů – prvků

Tháles Miletský (640 - 546 př. n. l.) základní prvek = voda

Anaximenes (~570 př. n. l.) základní prvek = vzduch

Herakleitos (540 - 475 př. n. l.) základní prvek = oheň

Pojem prvku v historii chemie

Empedokles (490 - 430 př. n. l.)

4 základní prvky = oheň, voda, vzduch, země

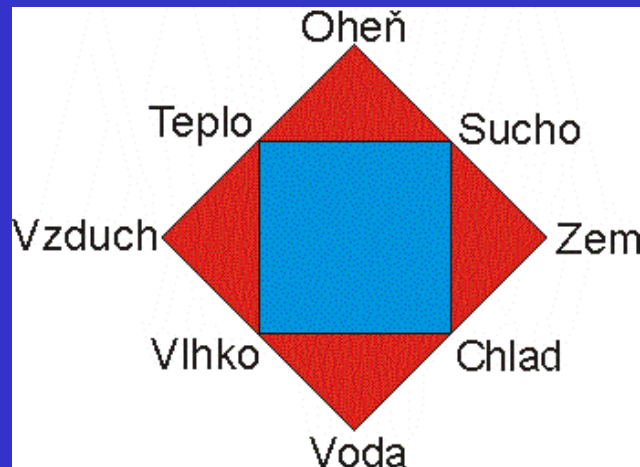
a 2 základní síly: přitažlivá a odpuzivá

(až 1783 H. Cavendish dokázal, že voda je sloučenina H a O)

Aristoteles (384 - 322 př. n. l.) 4 základní prvky + ether

Prvek je nositel vlastností

Kombinace vlastností

Pojem prvku v historii chemie

Alexandrie: řecká teorie + egyptská praktická “chemie”

Arabská alchymie, přenesena do Evropy

Alchymistické prvky: země, voda, oheň, vzduch a navíc
Au, Ag, Hg, Fe, Sn, Cu, S, sůl

Au

Ag

electrum (Sn amalgam)

Fe

Cu

Sn

Pb

Slunce

Měsíc

Jupiter

Mars

Venuše

Merkur

Saturn

Pojem prvku v historii chemie

Philippus Aureolus Paracelsus (1493–1541)

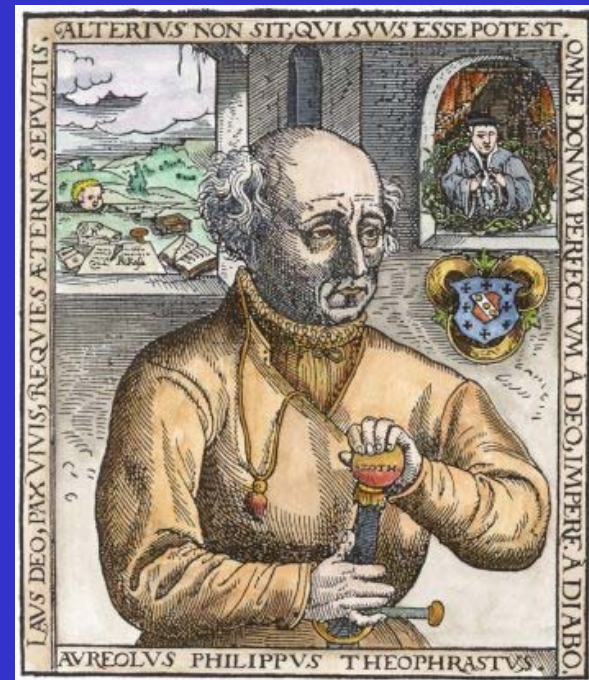
tři elementární substance: rtuť, síra a sůl

Moravský Krumlov - Jan z Lipé

Rtuť = tekutost a kovový charakter

Síra = hořlavost

Sůl = inertní element

Pojem prvku v historii chemie

1661 Robert Boyle - přírodovědecká definice prvku:
Prvek je látka, která se nedá rozložit na jiné látky.

1789 Lavoisier 21 prvků

1808 Dalton 36 prvků – první spojení atom/prvek
stejné atomy mají stejnou hmotnost, násobky H

1813-14 Berzelius 47 prvků

1869 Mendělejev tabulka 63 prvků

2009 Periodická tabulka 118 prvků (chybí 117)
Pojmenovány po 112

Pojem atomu

Leukippos (480-420 př. n. l.)

Je hmota spojitá nebo nespojitá?

Svět sestává z hmoty a prázdnoty, je tvořen z nedělitelných částic.

Demokritos (470-380 př. n. l.)

Pojem atom

atomos = nedělitelný, atomy mají tvar, velikost a hmotnost, které určují vlastnosti látek. Existuje nekonečné množství nekonečného počtu druhů atomů, které jsou v neustálém pohybu a kombinují se.

Dalších 2000 let odmítáno - 1805 **Dalton**

1805

Daltonova atomová teorie

- Každý prvek se skládá z malých nedělitelných a nezničitelných částic – atomů (ne pro jaderné přeměny).
- Atomy stejného prvku mají identické vlastnosti a hmotnost (ne pro nuklidy), atomy různých prvků se podstatně liší ve vlastnostech a hmotnosti (ne pro izobary).
- Sloučeniny jsou tvořeny spojením atomů různých prvků, pro danou sloučeninu vždy stejné typy atomů ve stejném poměru.
- Chemická reakce je reorganizace vzájemného uspořádání atomů.

John Dalton
(1766 - 1844)

Daltonovy symboly atomů/prvků

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36

1. Oxygen.	9. Silver.	17. Bismuth.	25. Cerium.	33. Silicon.
2. Hydrogen.	10. Mercury.	18. Antimony.	26. Potassium.	34. Yttrium.
3. Nitrogen.	11. Copper.	19. Arsenic.	27. Sodium.	35. Beryllium.
4. Carbon.	12. Iron.	20. Cobalt.	28. Calcium.	36. Zirconium.
5. Sulphur.	13. Nickel.	21. Manganese.	29. Magnesium.	
6. Phosphorus	14. Tin.	22. Uranium.	30. Barium.	
7. Gold.	15. Lead.	23. Tungsten.	31. Strontium.	
8. Platinum.	16. Zinc.	24. Titanium.	32. Aluminium.	

Vývoj definice atomových hmotností

J. Dalton $H = 1$

J. J. Berzelius $O = 100$

J. S. Stas $O = 16$ (pro přírodní směs izotopů) chemická stupnice

fyzikální stupnice $^{16}\text{O} = 16$ ZMATEK

1961

Atomová hmotnostní jednotka = $1/12$ hmotnosti atomu nuklidu ^{12}C

$1 \text{ amu} = 1 \text{ u} = 1.6606 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$

Atomová hmotnost

1814 Tabulka relativních atomových hmotností 41 prvků

O = 100

1811 Zavedení zkratk jako symbolů prvků

Li Lithium

Be Beryllium

Ga Gallium (ne Galium)

Y Yttrium

Te Tellur

Tl Thallium

Ds Darmstadtium

(Cp) Copernicium

Vzorce sloučenin

H²O dnes H₂O

Jöns Jacob Berzelius
(1779 - 1848)

Periodická tabulka prvků

A blank periodic table grid with a yellow background and black borders. The grid is composed of 7 rows and 18 columns. The first two columns are separated from the rest of the table by a large gap, representing the noble gases. The first row has one cell in the first column and one cell in the 18th column. The second and third rows have two cells each in the first two columns and six cells each in the last six columns. The fourth, fifth, sixth, and seventh rows each have 18 cells in total, with the first two columns separated from the rest of the table by a large gap.

Definice prvku

Soubor atomů se stejným protonovým číslem

Nuklid = soubor atomů se stejným A a Z

Prvek = soubor atomů se stejným Z

Chemické látky - složení

Druh atomů	A nebo B	prvky
	A a B nebo A a C	sloučeniny

Relativní počet atomů

AB nebo AB₂

→ empirický vzorec

(CO nebo CO₂)

Absolutní počet atomů

A₂B₂ nebo A₆B₆

→ molekulový vzorec

(C₂H₂ nebo C₆H₆)

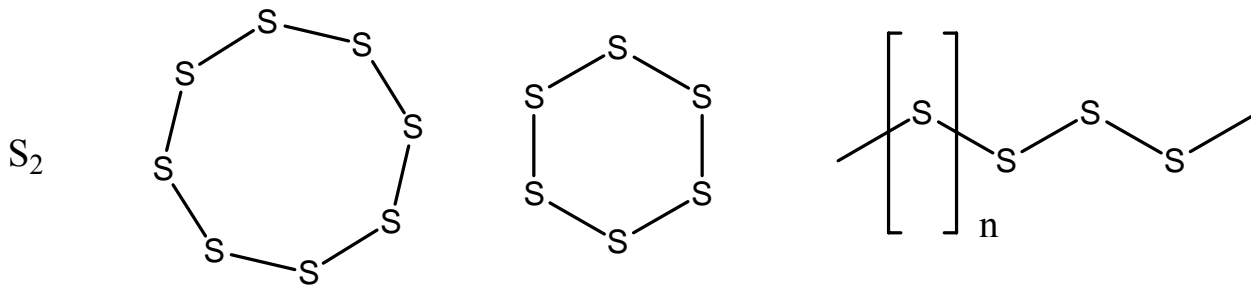
[CoN₆H₁₅O₂]²⁺

Prvky – struktura – allotropie

Struktura (vazby mezi atomy)

→ strukturální vzorec

Vazebná topologie   allotropie (prvky): O_2 , O_3

Sloučeniny – struktura – konstituce

Vazebná topologie

→ strukturní (konstituční) vzorec

topologická (konstituční, vazebná) izomerie (sloučeniny)

A-B-C nebo A-C-B

HOCN, HNCO, HONC

Topologická (konstituční, vazebná) izomerie

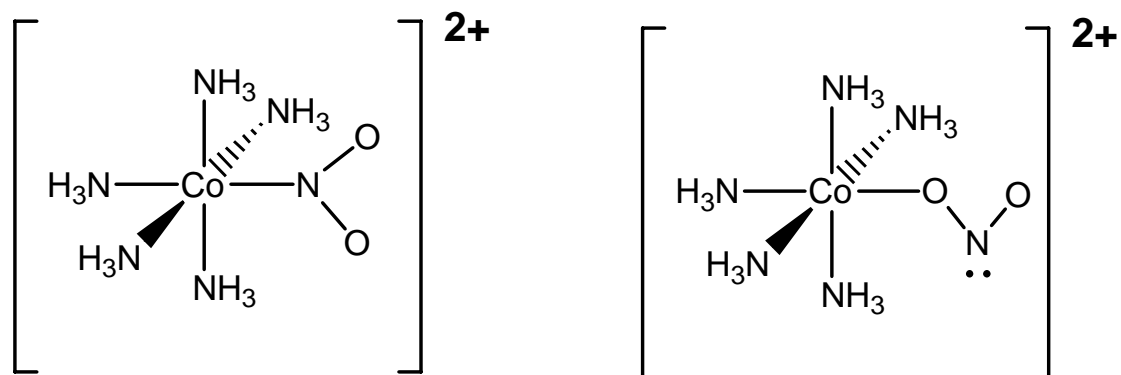
217 izomerů C_6H_6

$\Sigma 217$

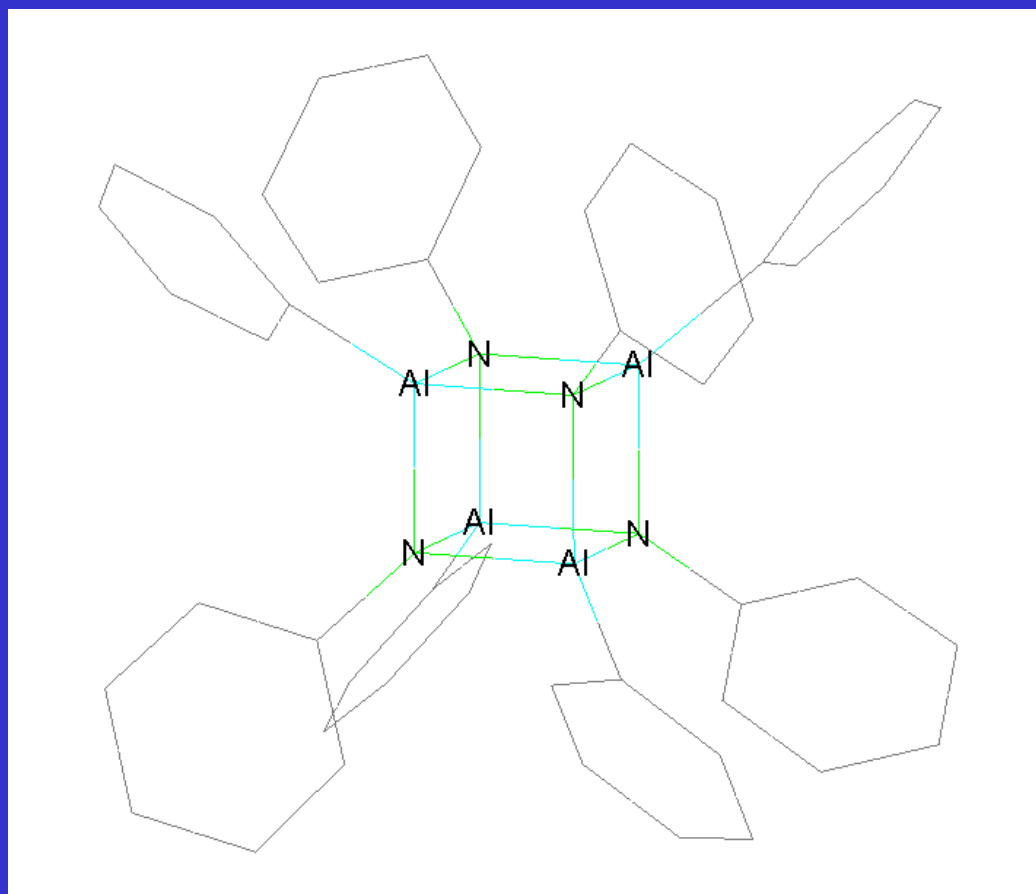
Molekulární tvar

Molekulární tvar → geometrický vzorec

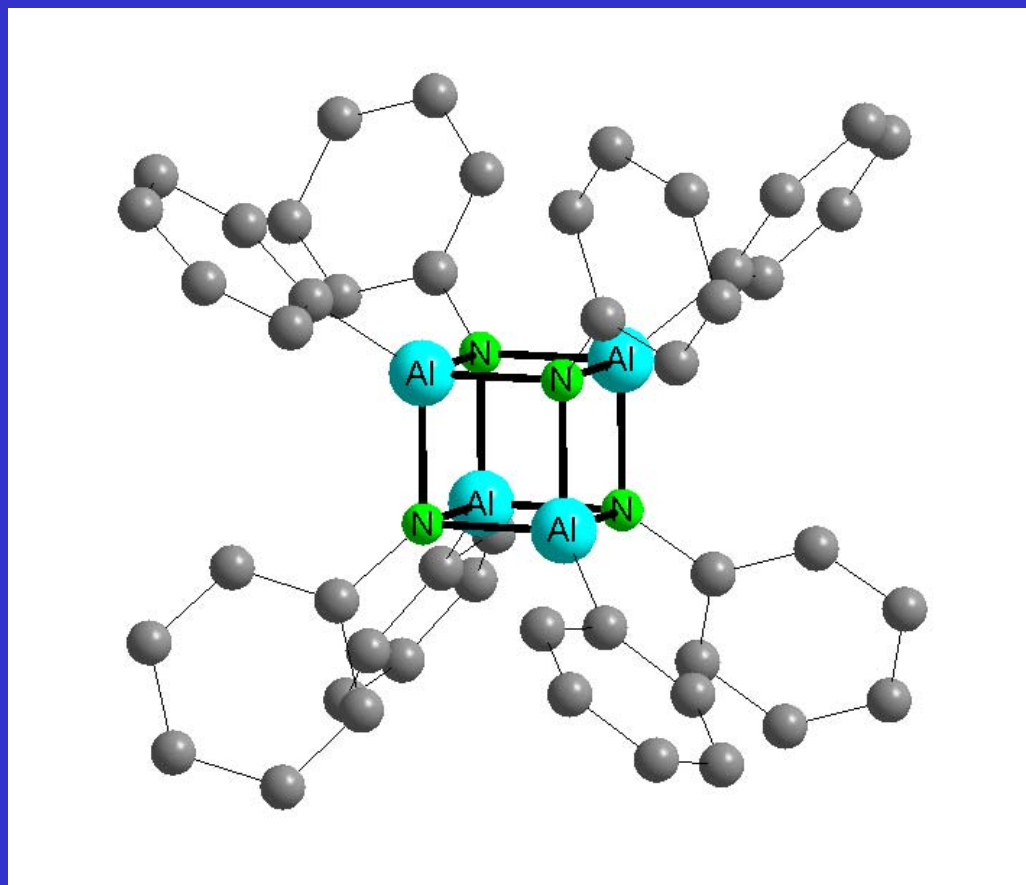

Vazebná izomerie NO₂ skupiny

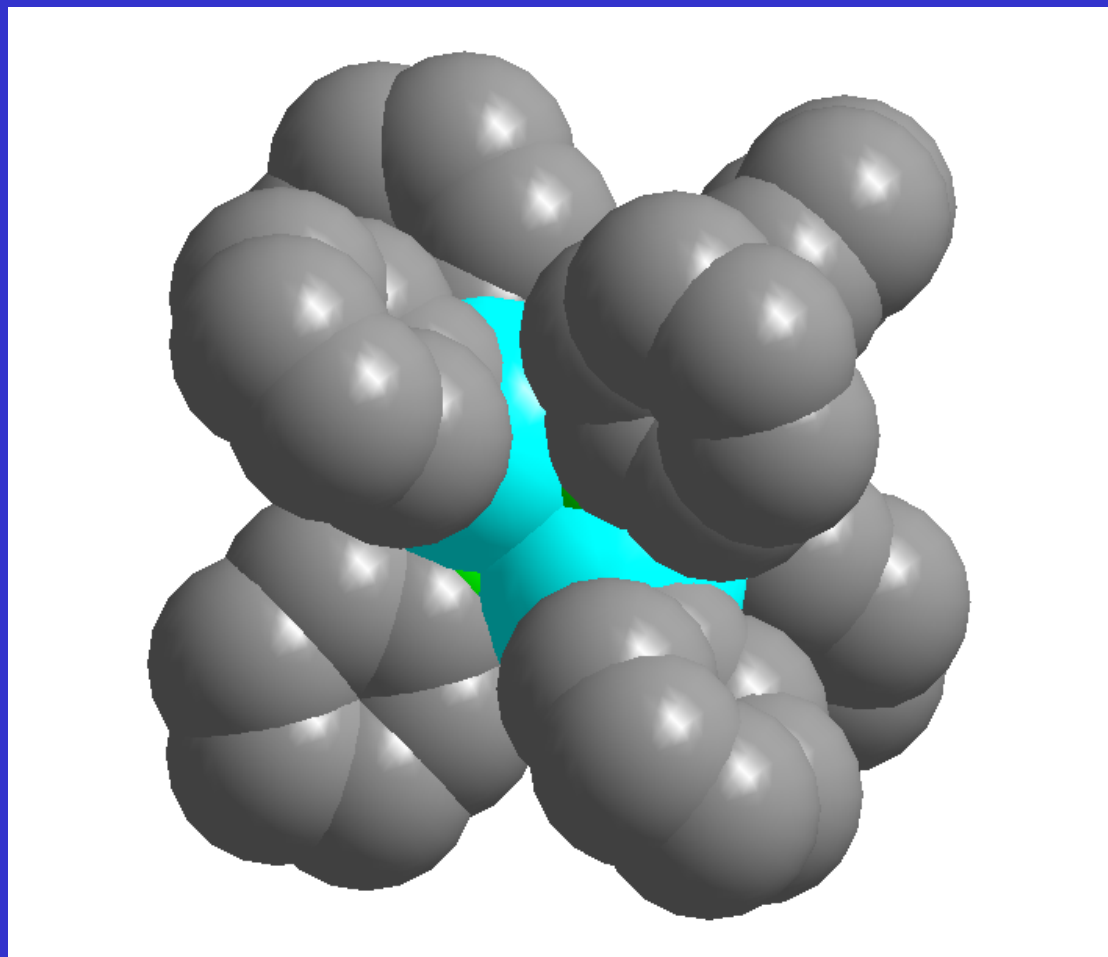
Sloučeniny – struktura – konstituce

Sloučeniny – struktura – konstituce

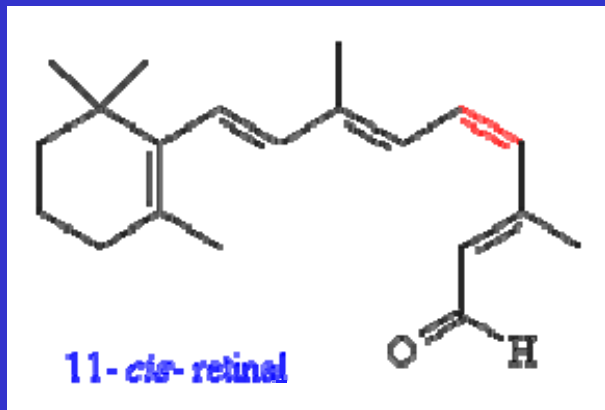
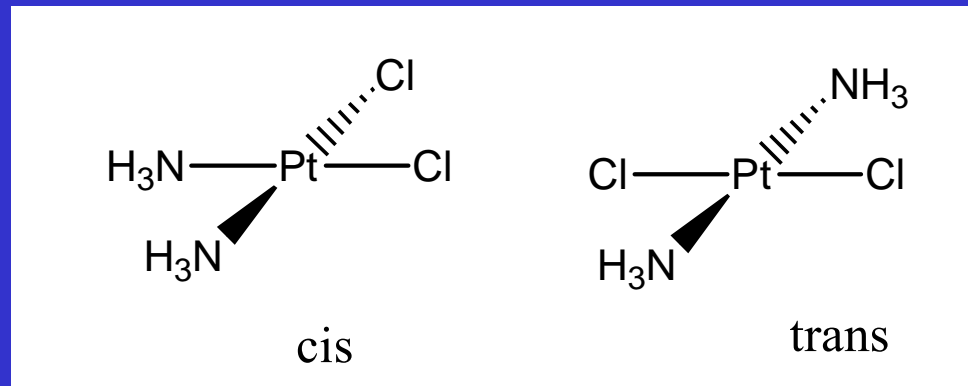
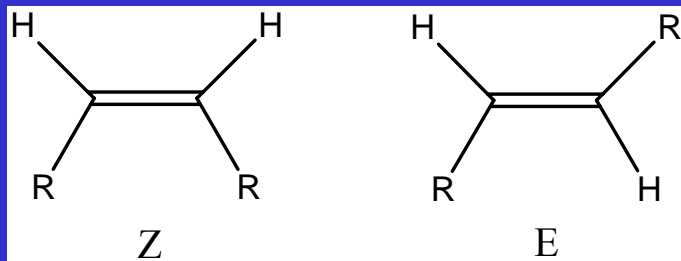
Sloučeniny – struktura – konstituce

Molekulární tvar

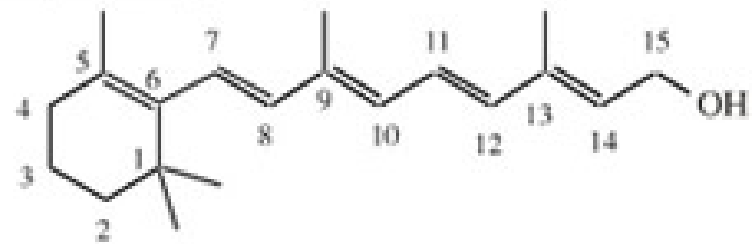
Molekulární tvar → geometrický vzorec

geometrické izomery

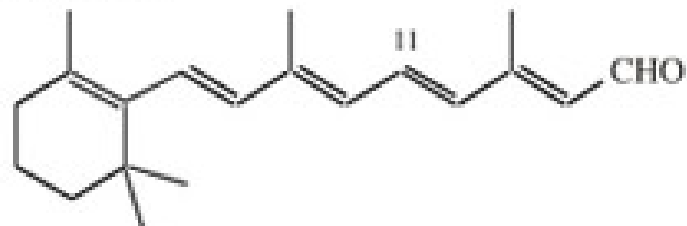

Molekulární tvar
- fyzikální vlastnosti
- chemická reaktivita

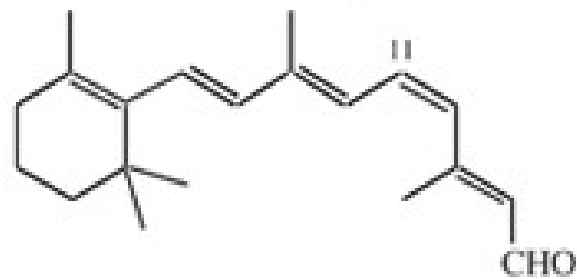
Retinol (vitamin A)

All *trans*-Retinal

11-*cis*-Retinal

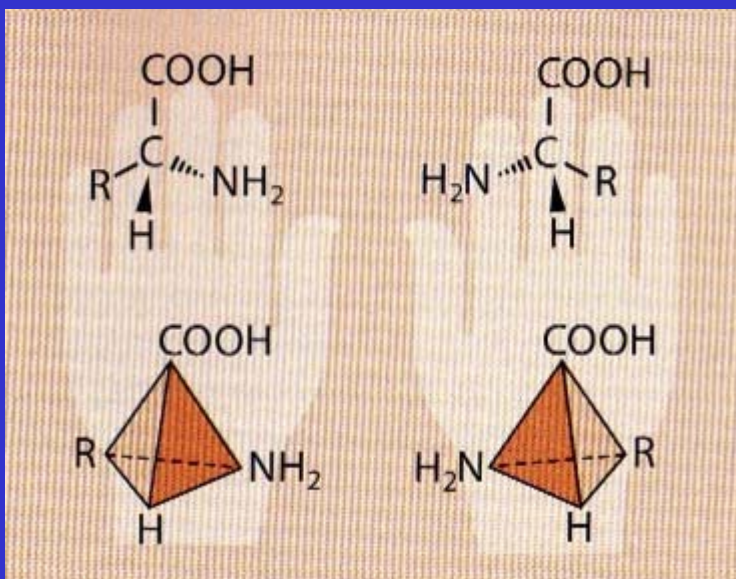

Molekulární tvar

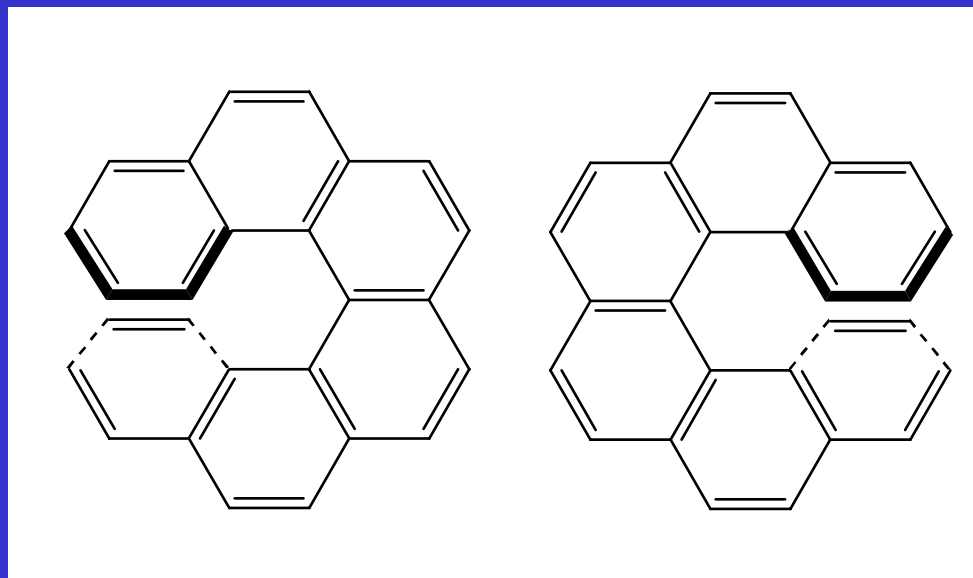
Molekulární tvar → geometrický vzorec

Optické izomery – enantiomery

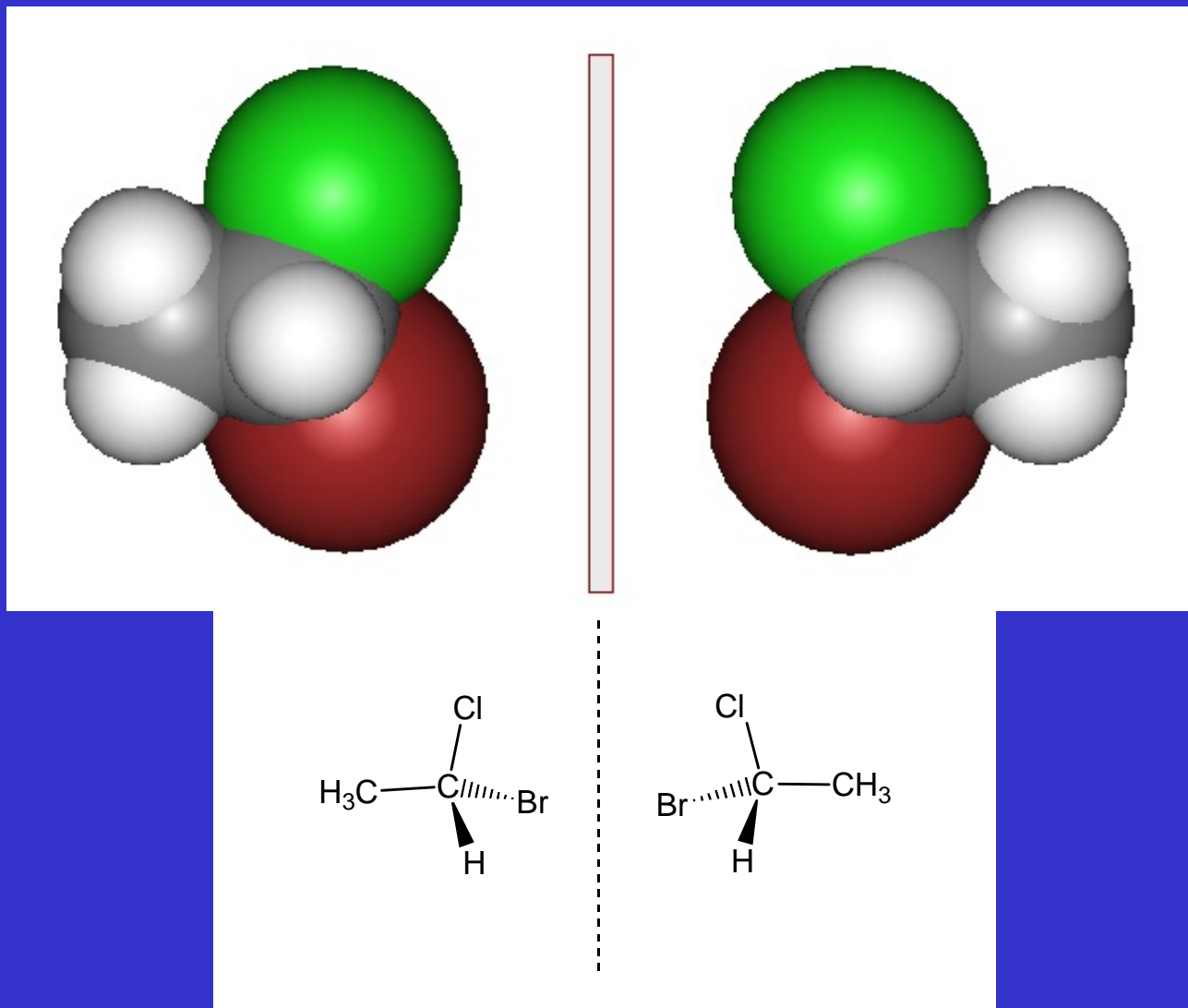
Dissymetrie

Asymetrický atom

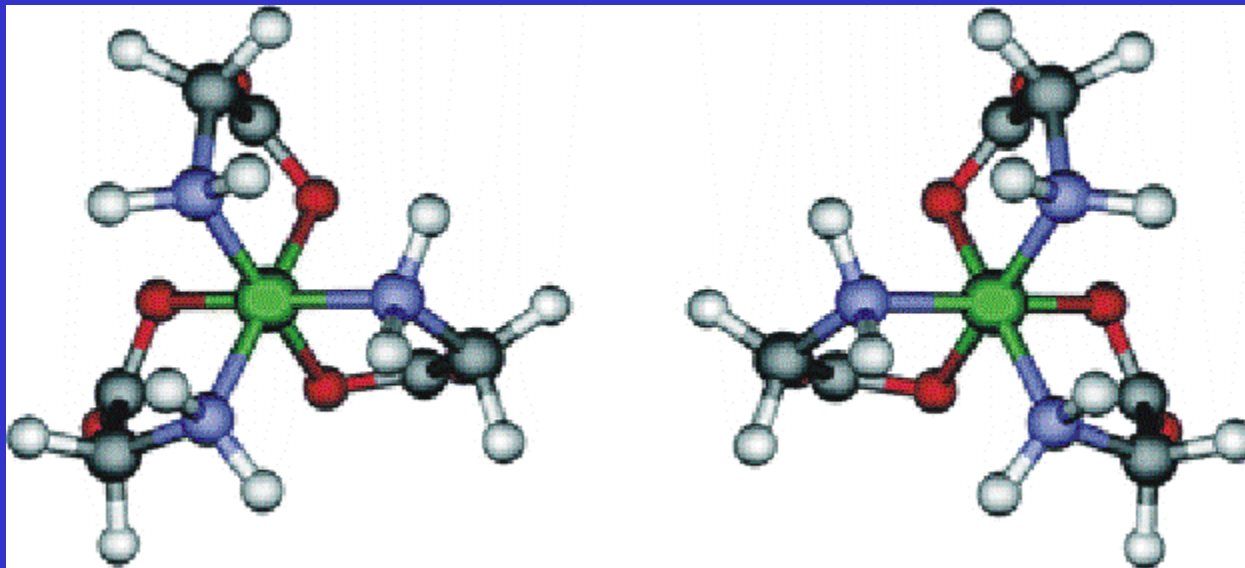

Optické izomery - enantiomery

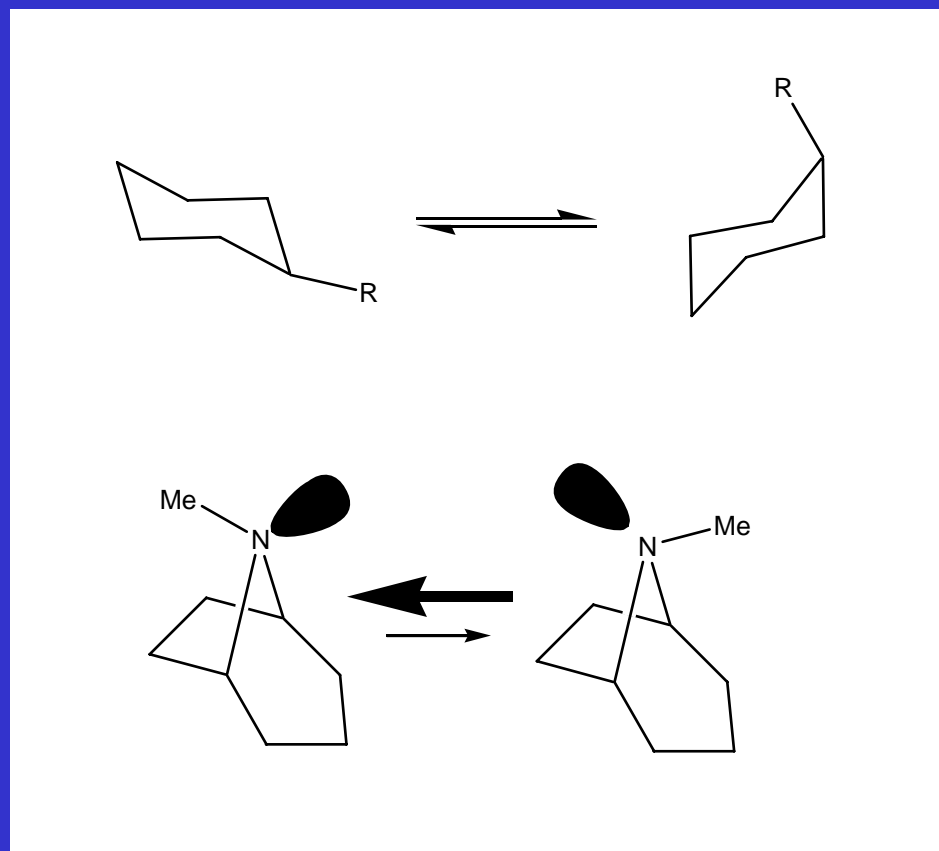

Optické izomery - enantiomery

Molekulární tvar

konformery

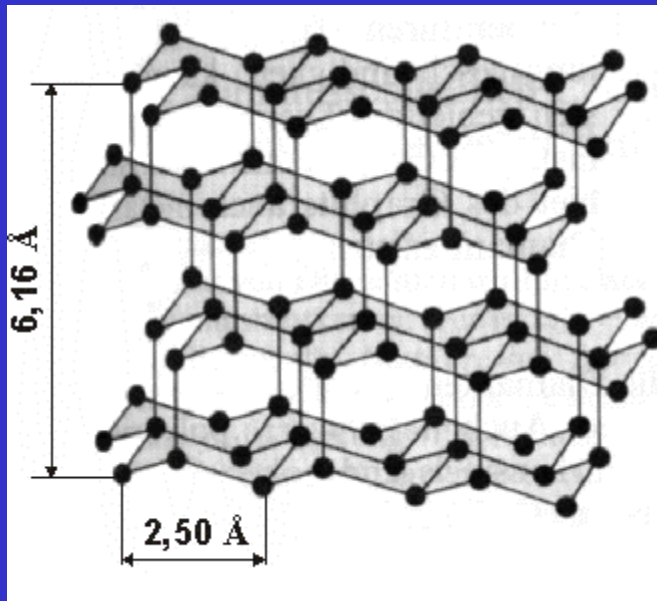

Krystalová struktura

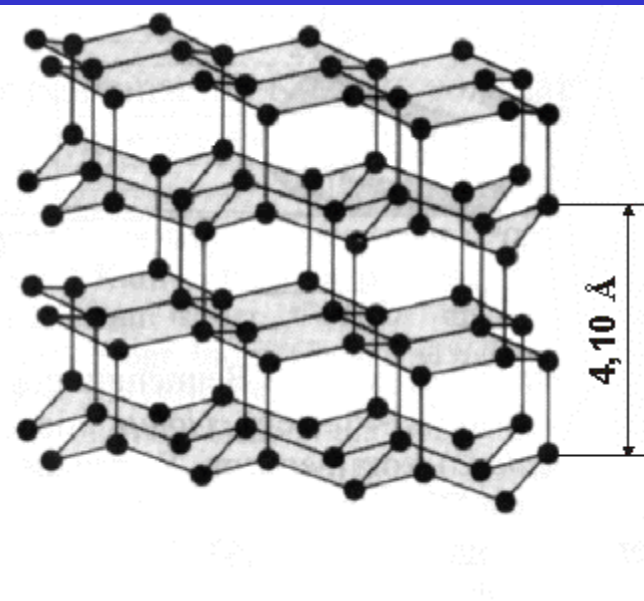
Polymorfie – jen pro pevné látky

Stejné stavební (vzorcové) jednotky, stejné vazby, různé uspořádání v prostoru

Kubický diamant

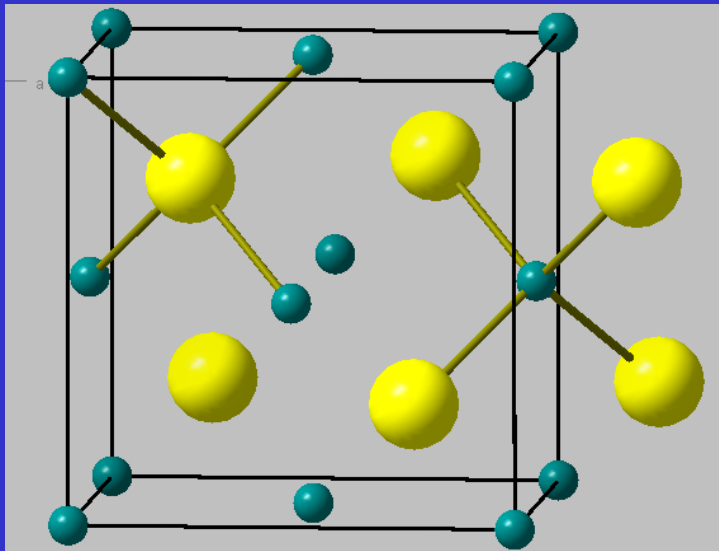
Hexagonální diamant

Krystalová struktura

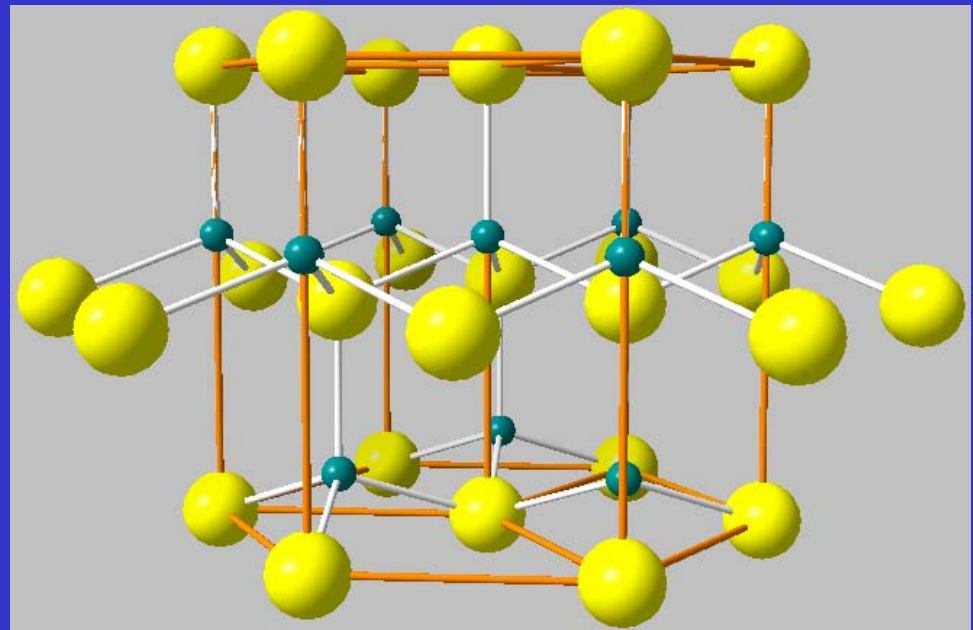
ZnS sfalerit

kubická struktura

ZnS wurzit

hexagonální struktura

Pojem atomu

Leukippos (~450 př. n. l.)

Je hmota spojitá nebo nespojitá?
Svět je tvořen z nedělitelných částic.

Demokritos (470-380 př. n. l.)

Pojem atom

Existuje nekonečné množství nekonečného počtu druhů atomů, které jsou v neustálém pohybu a kombinují se.

Vývoj znalostí o složení atomu

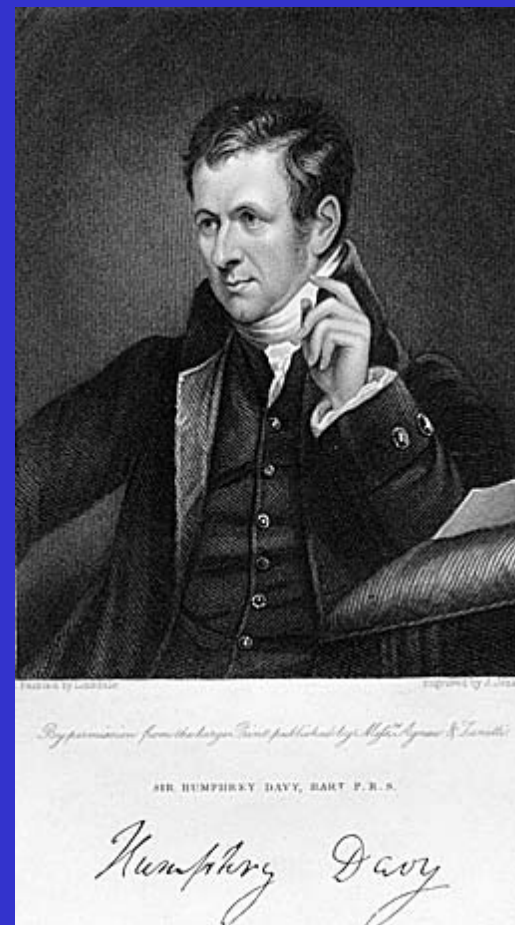
1807 Sloučeniny jsou drženy pohromadě elektrickými silami.

Získal alkalické kovy z tavenin jejich solí

Elektrolýza taveniny $\text{K}_2\text{CO}_3 \rightarrow \text{K}$

Elektrolýza taveniny $\text{NaCl} \rightarrow \text{Na}$

Humphry Davy
(1778 - 1829)

Faradayův zákon

1833 Množství vyloučené látky při elektrolýze je přímo úměrné prošlému náboji

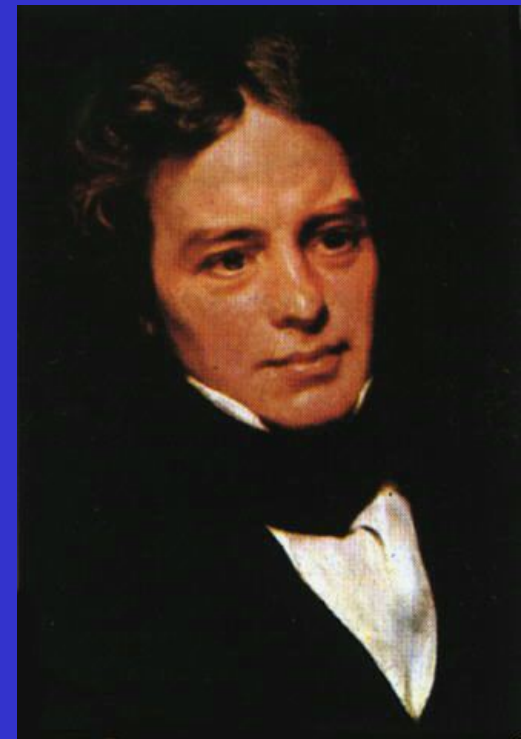
$$e = 1.602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

Faradayova konstanta = F
náboj 1 molu $e = 96500 \text{ C}$

1 mol M^{z+} ..... $96500 \text{ C} \times z$

n molů M^{z+} ..... $Q = I t$

$$m = \frac{MIt}{zF}$$

Michael Faraday
(1791 - 1867)

Složení atomu

1758

Dva druhy elektriny: Robert Symmer – ponožky

1874

Elektrina je tvořena diskrétními negativně nabitými částicemi

1894 **název elektron**

George J. Stoney
(1826 - 1911)

Složení atomu

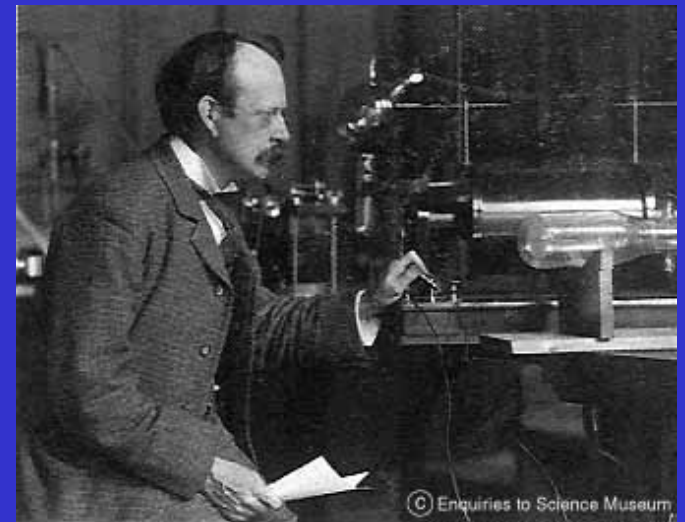
Katodové paprsky, 1898-1903

- Vycházejí z negativní elektrody, pohybují se po přímce, zahřívají kov, otáčejí vrtulku
- Jsou stejné pro různé druhy katodového materiálu a použitého plynu
- Jsou odpuzovány záporným potenciálem

Experimentální potvrzení existence elektronu

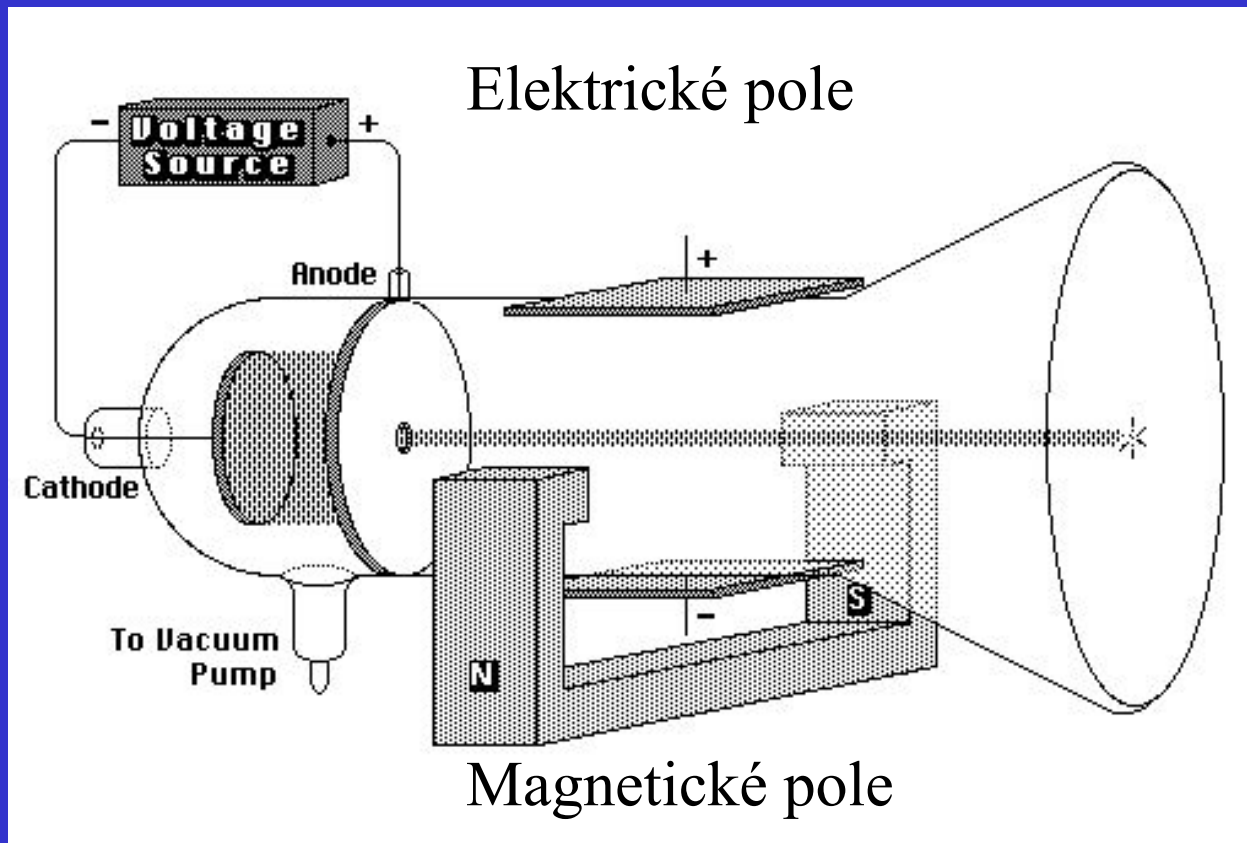
Specifický náboj

$$q/m_e = -1.76 \cdot 10^8 \text{ C g}^{-1}$$

Joseph John Thomson
(1856 - 1940)

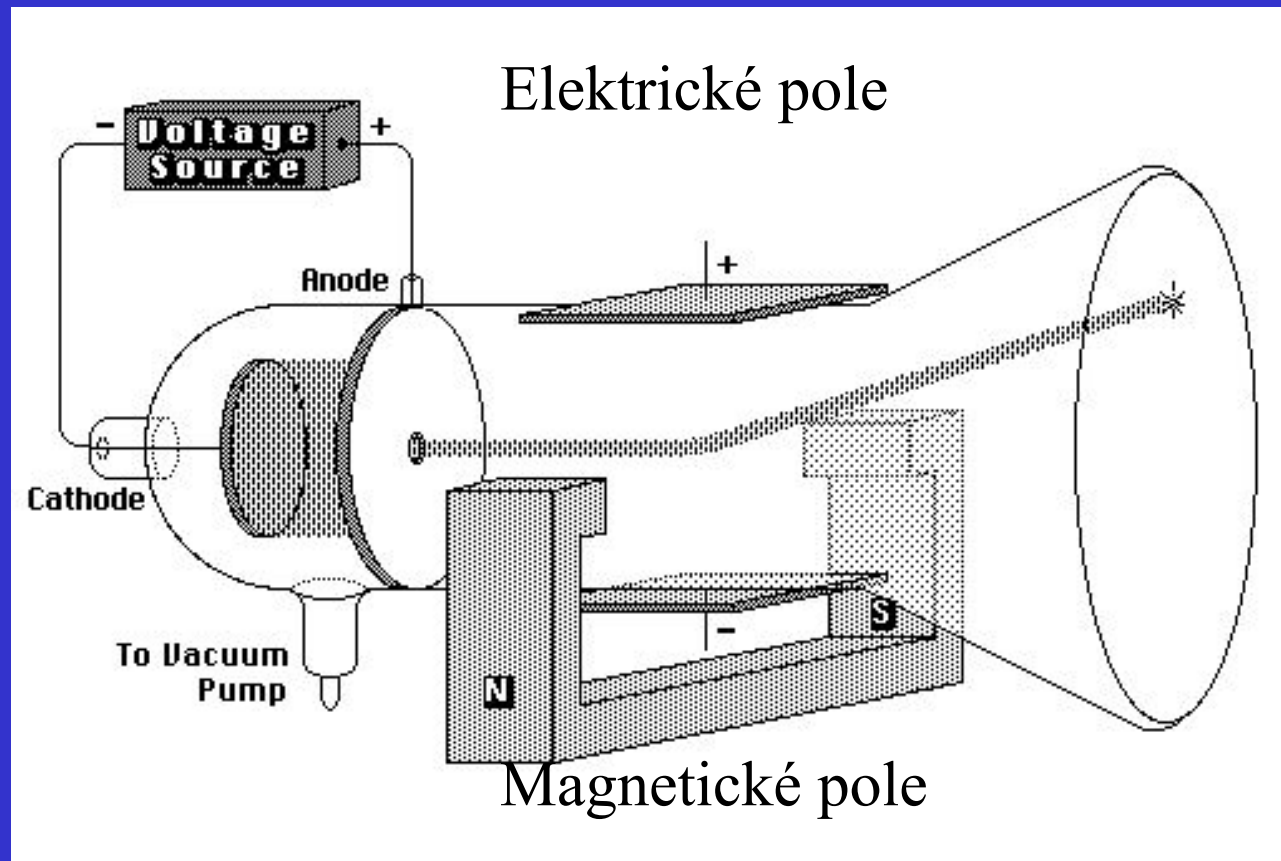
Katodové paprsky

Specifický náboj

$$q/m_e = -1.76 \cdot 10^8 \text{ C g}^{-1}$$

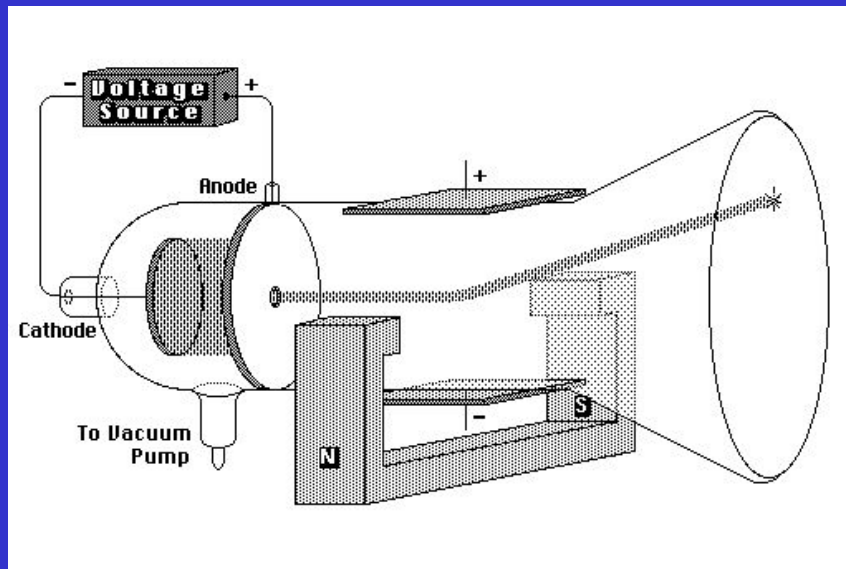
Katodové paprsky

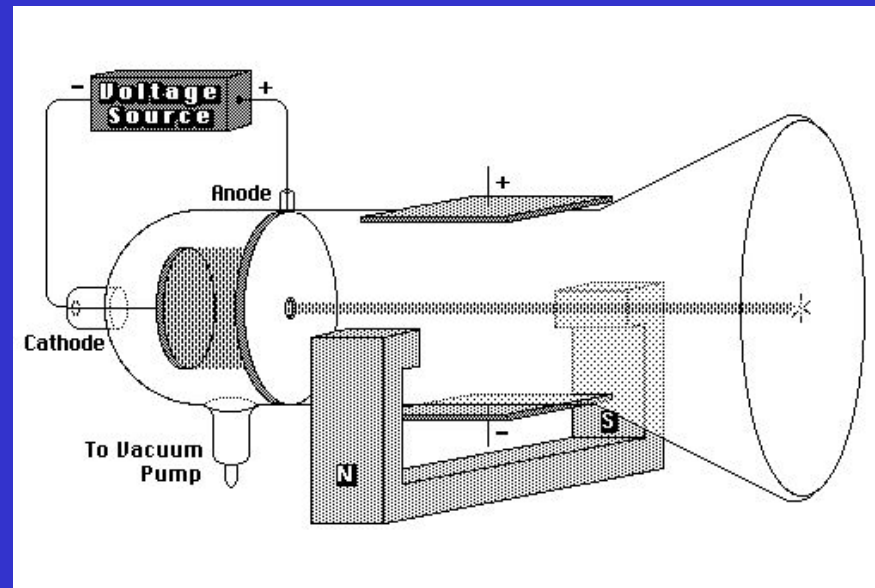
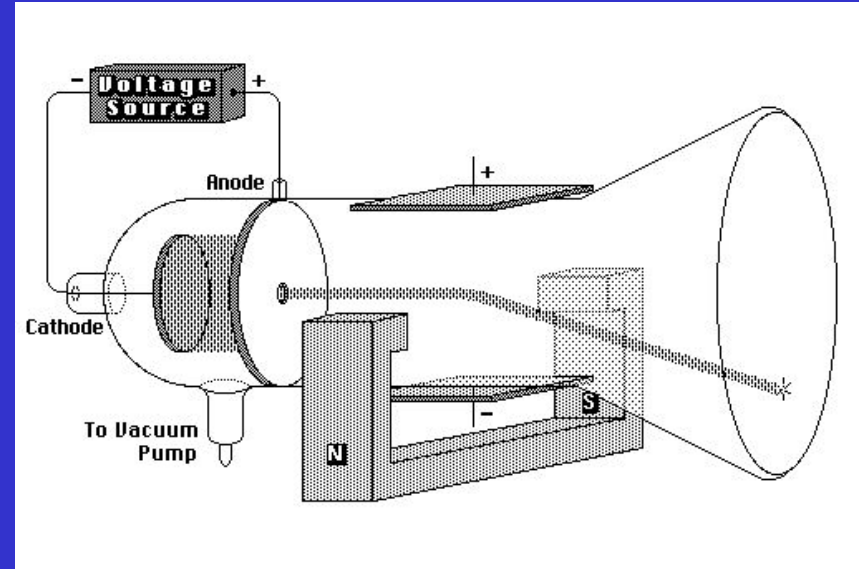
Specifický náboj

$$q/m_e = -1.76 \cdot 10^8 \text{ C g}^{-1}$$

Elektrické pole

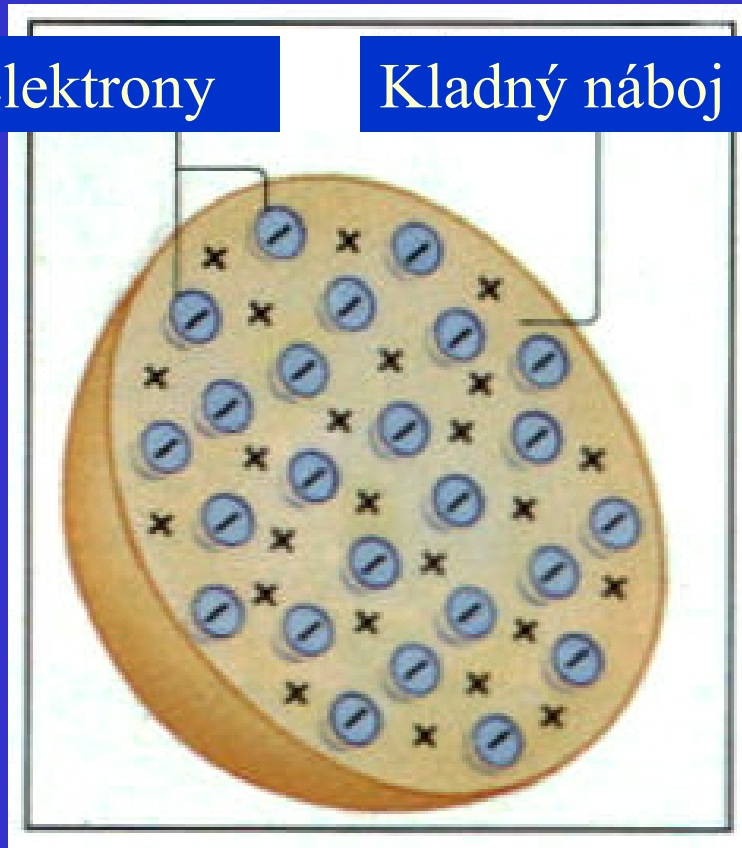
Magnetické pole

Thomsonův model atomu

Elektrony

Kladný náboj rozptýlený

Náboj a hmotnost elektronu

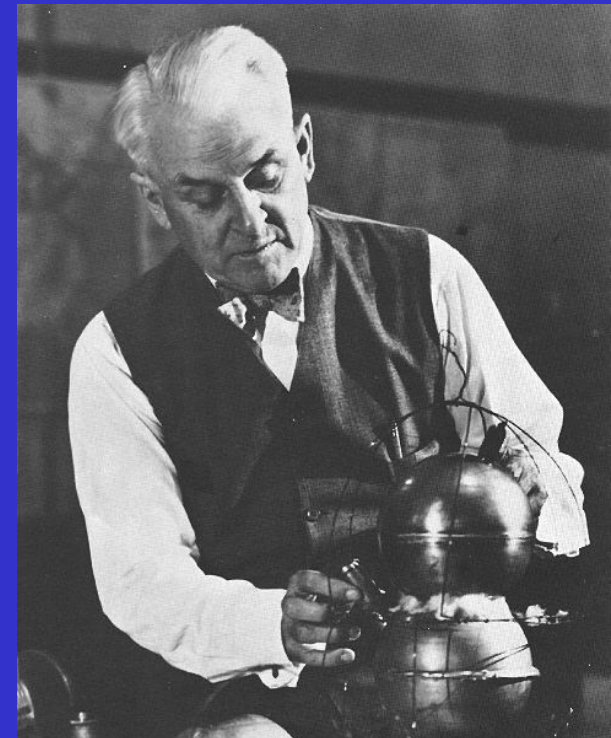
1911 změřil náboj elektronu
Pomocí mlžné komory

$$q = -1.602\,177\,10^{-19}\text{ C}$$

Elektrický náboj je kvantován,
Každý náboj je celistvým násobkem
elementárního náboje (elektronu)

z hodnoty q a q/m_e vypočetl
hmotnost elektronu

$$m_e = 9.109\,39\,10^{-31}\text{ kg}$$

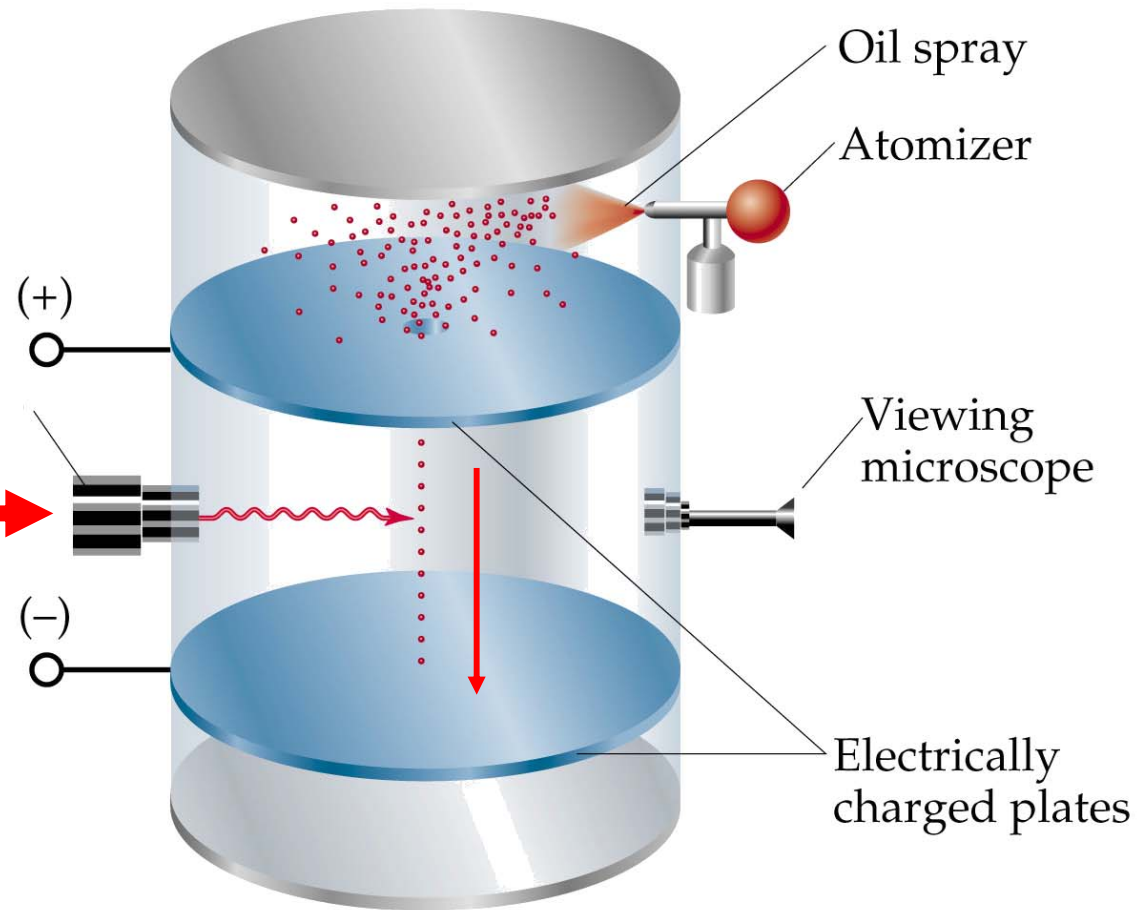

Robert Millikan
(1868 - 1953)
NP za fyziku 1923

Mlžná komora

Měření rychlosti pádu kapiček při různém napětí na deskách

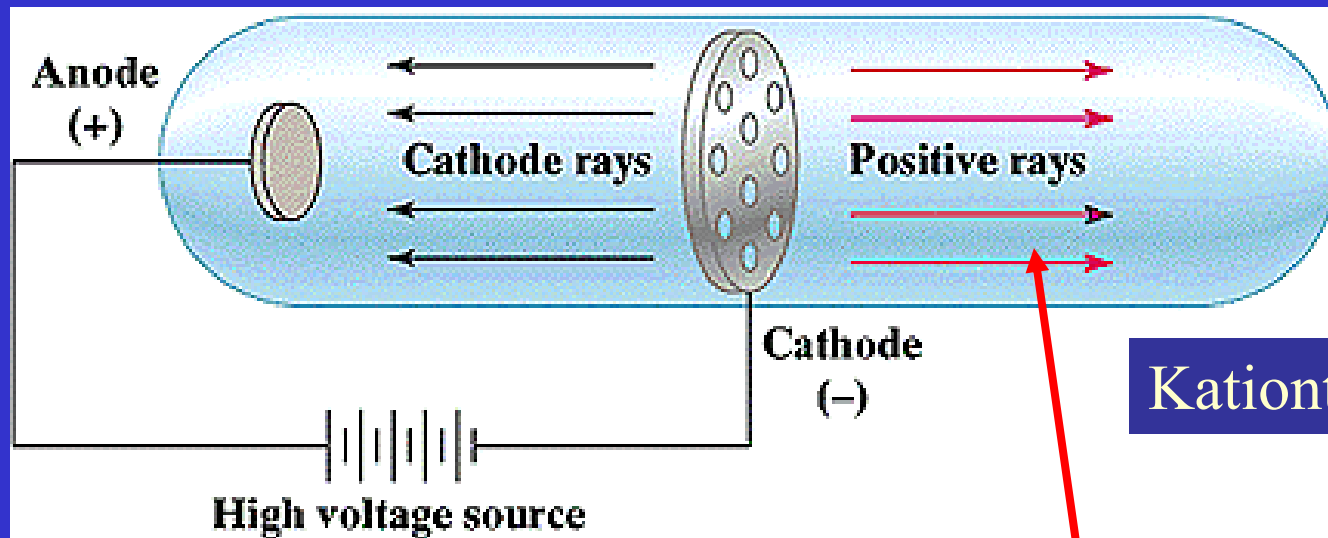
Zdroj ionizujícího záření

Hmotnost olejových kapiček

Anodové (kanálové) paprsky

1886

Proton

$$q/m_p = 9.579 \cdot 10^7 \text{ C g}^{-1}$$

$$m_p = 1.672648 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

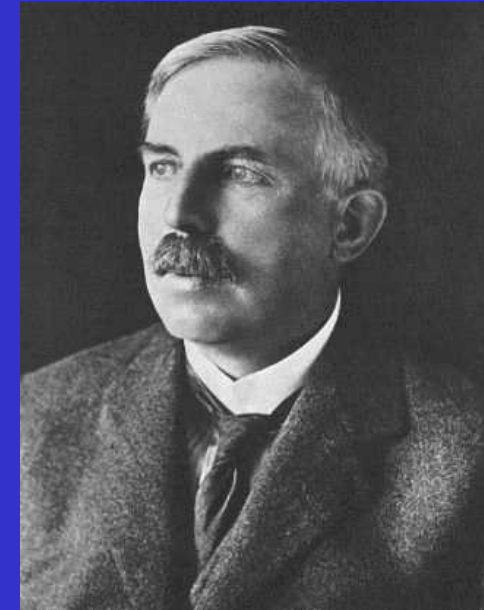
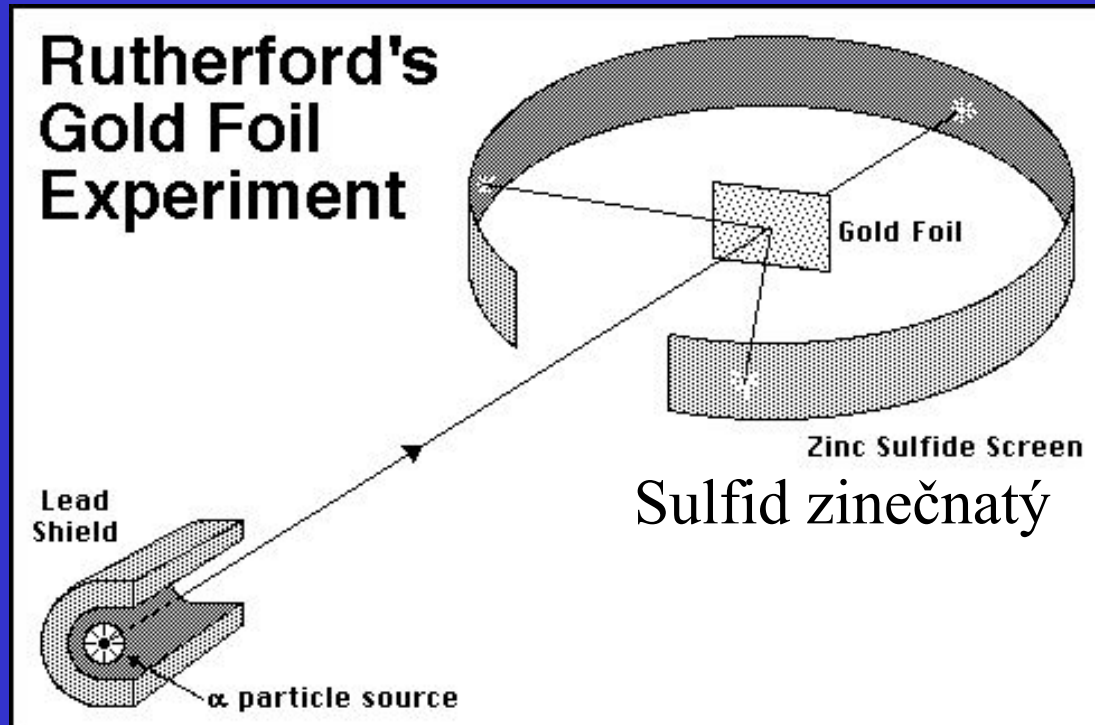
$$q_p = - \text{elementární náboj} = 1.602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

Jsou různé pro různé druhy použitého plynu, odpuzovány kladným potenciálem, celistvé násobky $-e$, nejmenší pro H_2

Nukleární model atomu

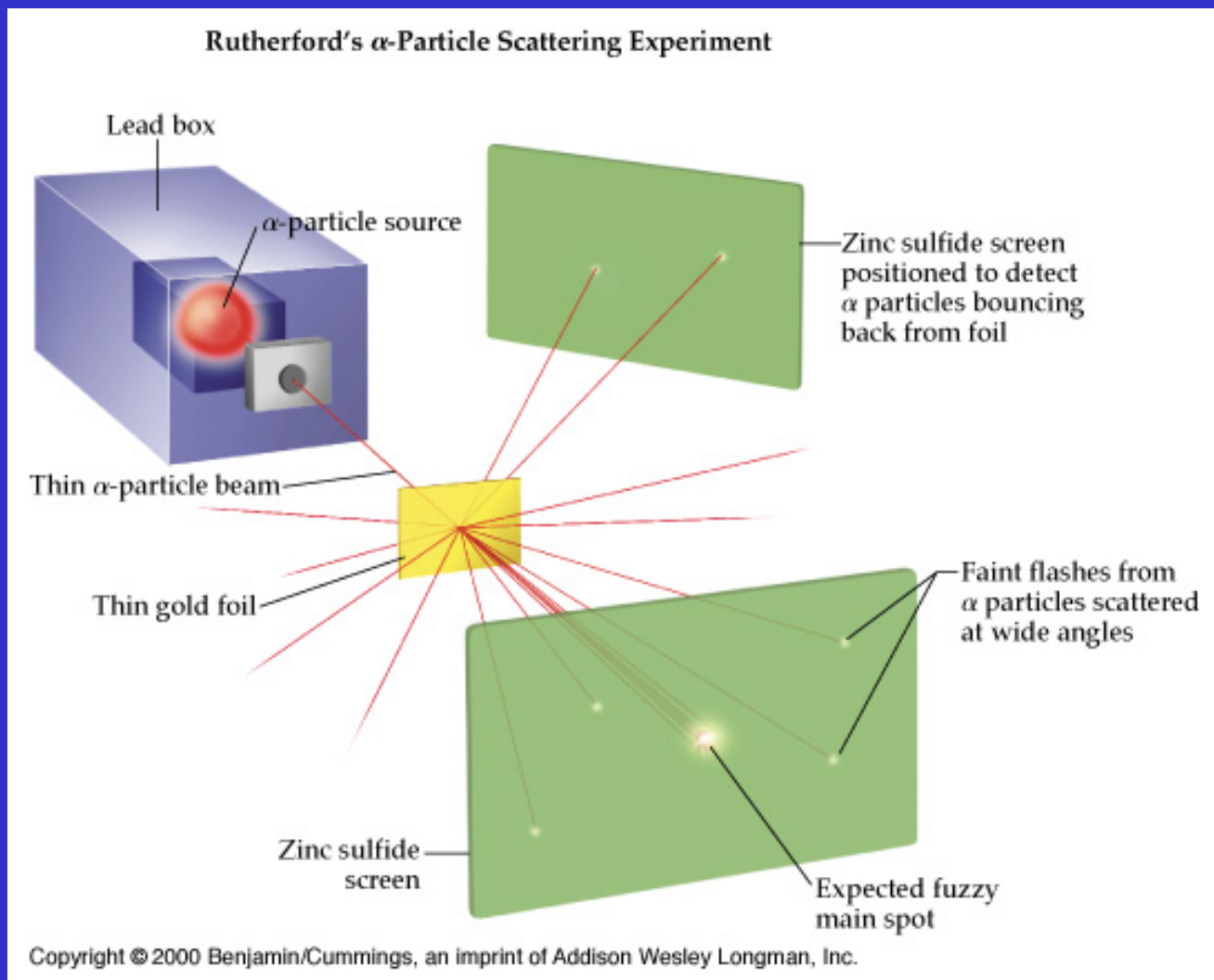
1911 Rozptyl α částic na Au

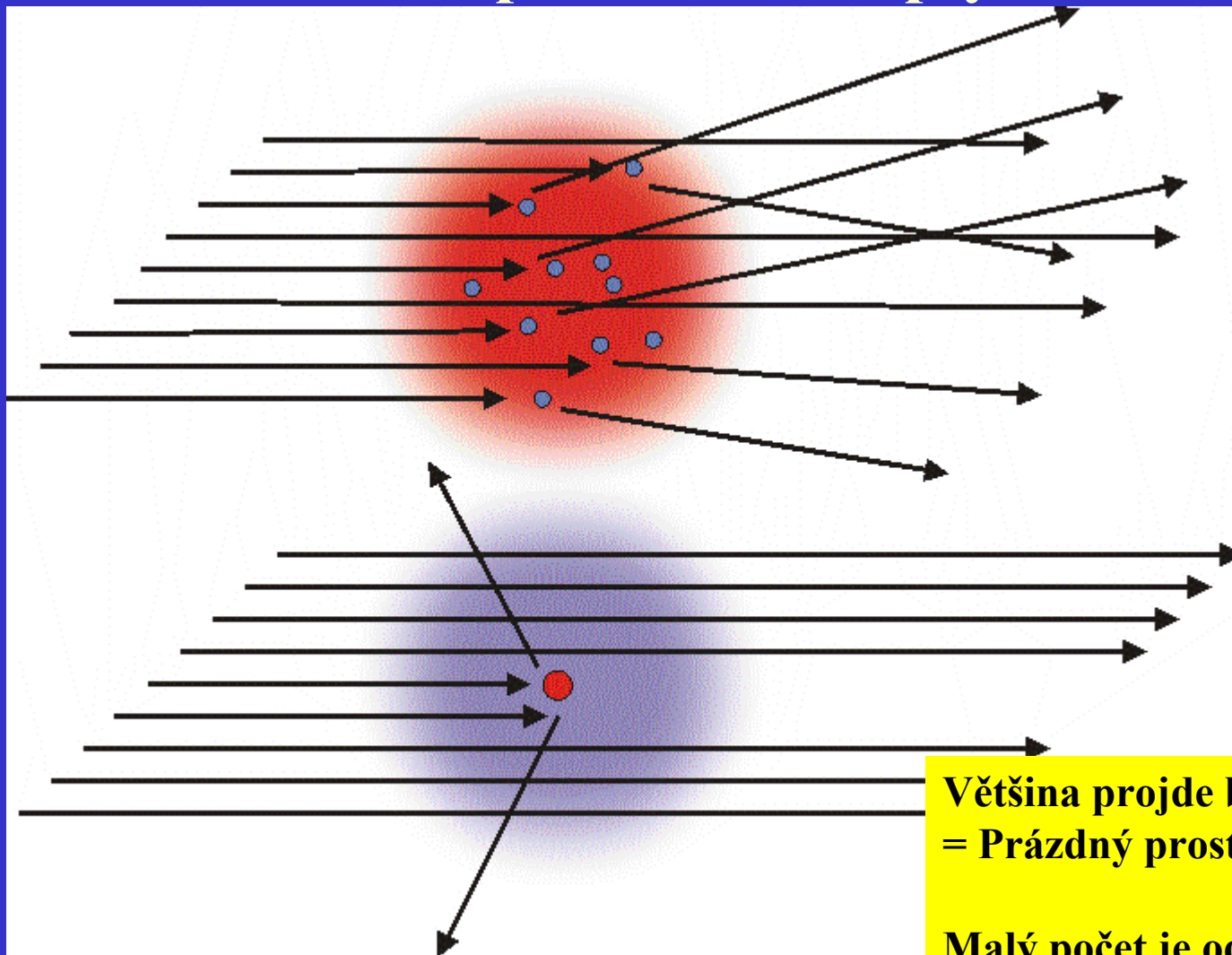
Ernest Rutherford
(1871-1937)
NP za chemii 1908

Radium – zdroj alfa částic

Experiment - rozptyl α částic

Experiment - rozptyl α částic

Model 1
Thomson

Model 2
Rutherford

**Většina projde bez změny směru
= Prázdňý prostor**

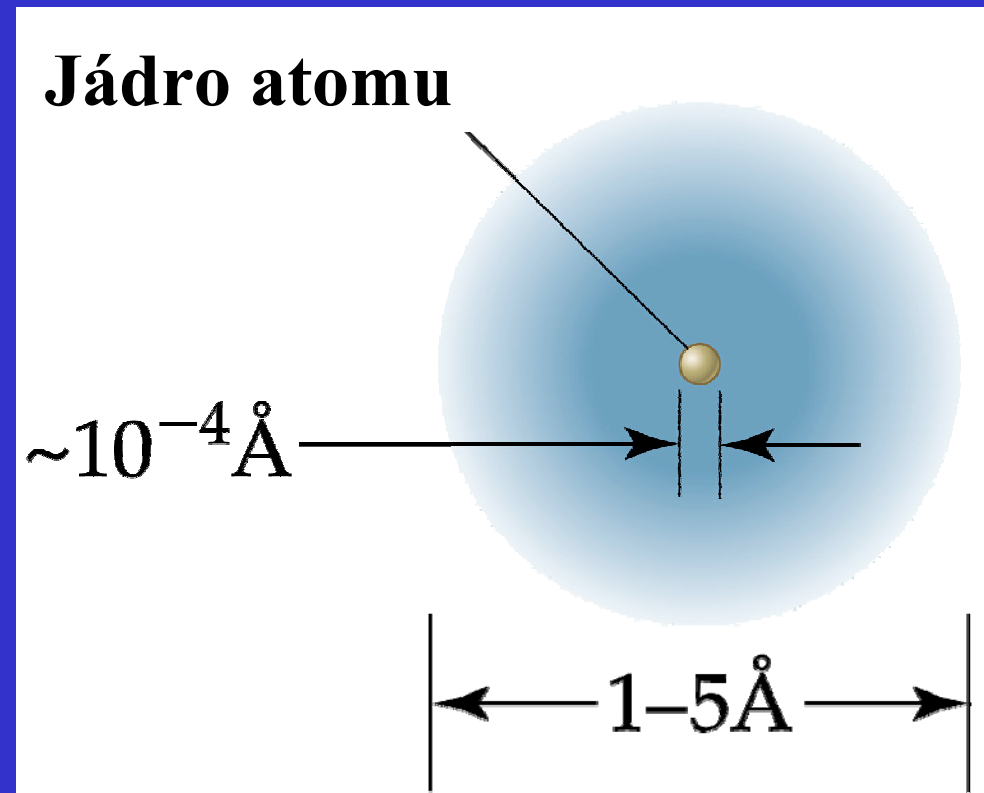
**Malý počet je odražený zpět
Srážka s masivní nabitou částicí = jádro**

Nukleární model atomu

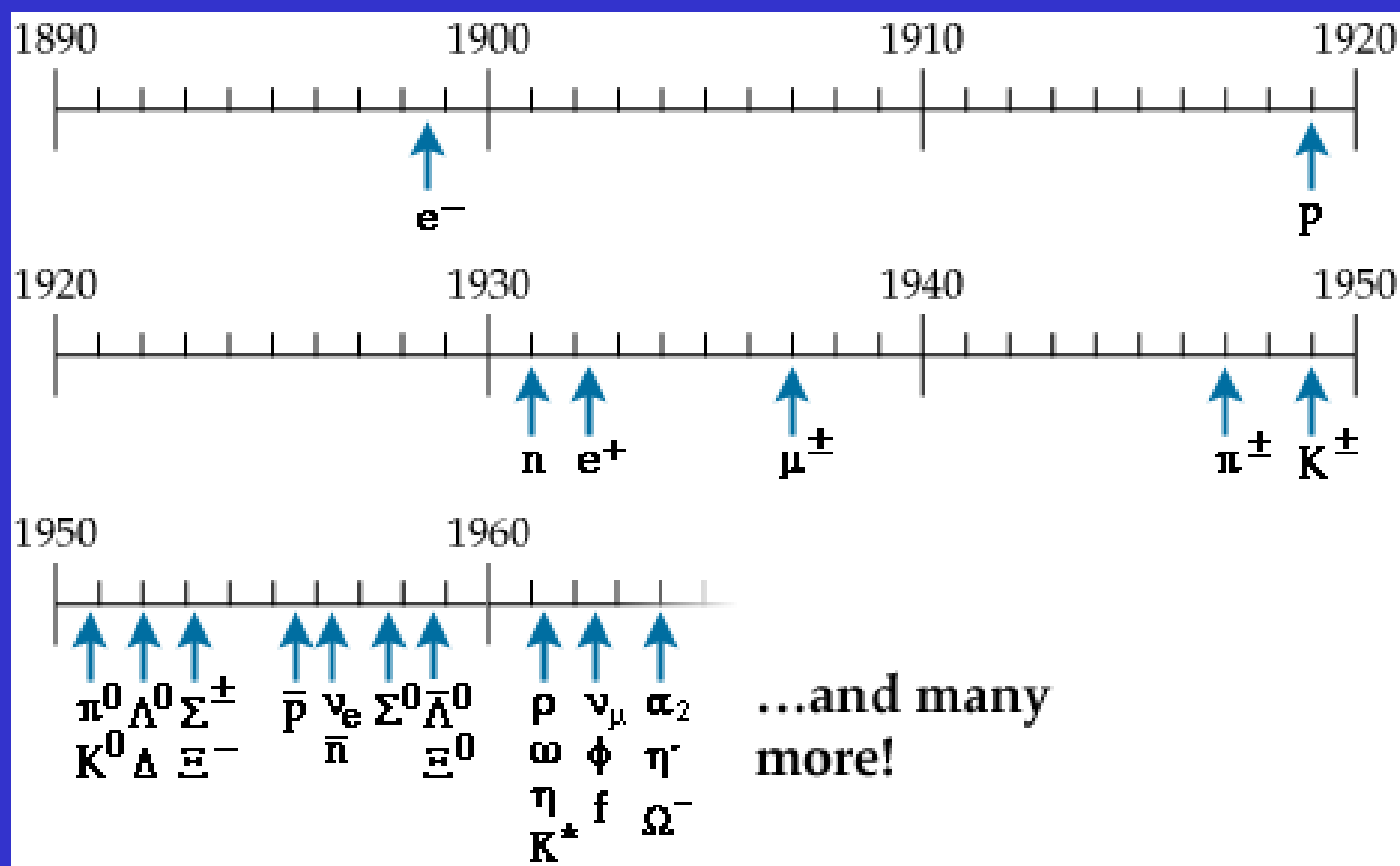
Většinu objemu atomu tvoří oblak negativního náboje s malou hmotností

Jádro atomu sestává z pozitivního náboje s vysokou hustotou ($1.6 \cdot 10^{14} \text{ g cm}^{-3}$)

Hmotnost jádra činí 99.9% hmotnosti atomu

Objevy elementárních částic

Elementární částice

Částice	Symbol	El. náboj	Spin	m, kg	m , amu
Elektron	e	-1	$\frac{1}{2}$	$9.11 \cdot 10^{-31}$	0.0005486
Proton	p	+1	$\frac{1}{2}$	$1.673 \cdot 10^{-27}$	1.007276
Neutron	n	0	$\frac{1}{2}$	$1.675 \cdot 10^{-27}$	1.008665

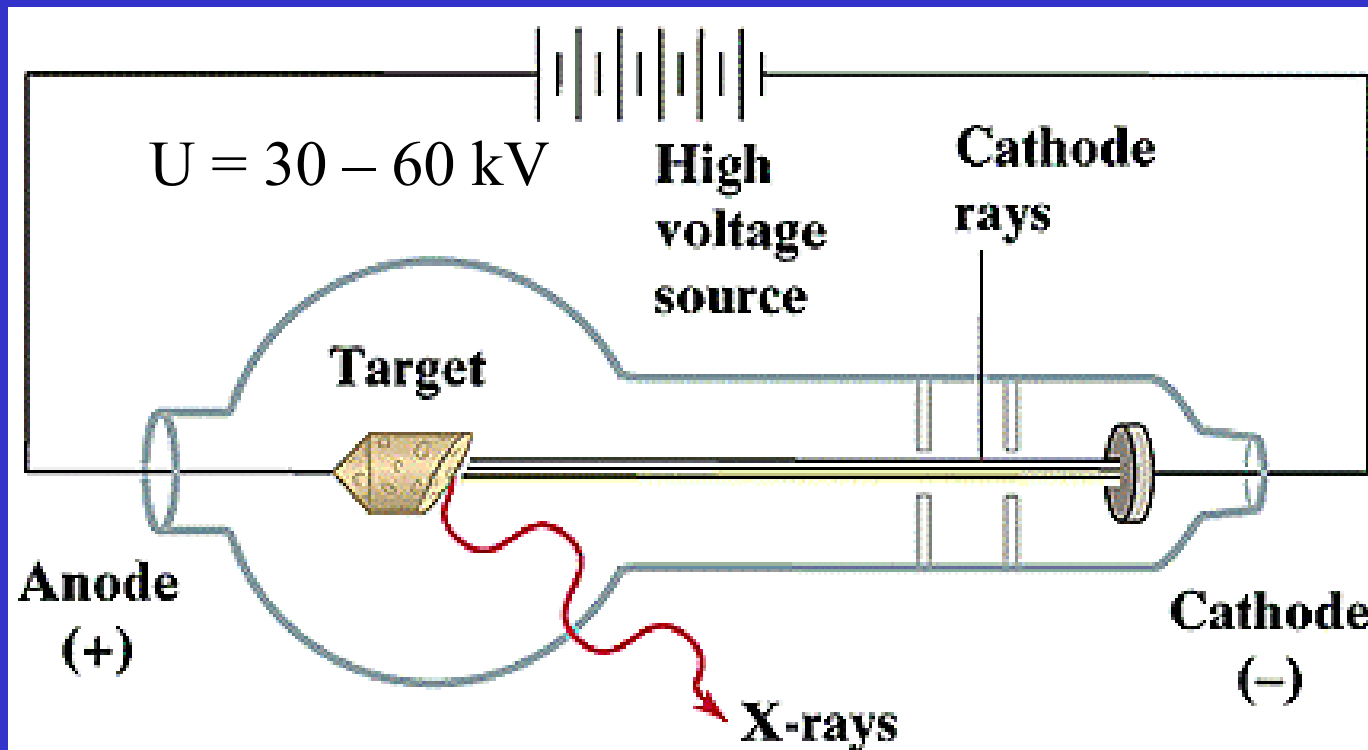
Rentgenovo záření

X záření pronikající hmotou

Wilhelm K. Roentgen (1845-1923)
NP za fyziku 1901

Rentgenovo záření

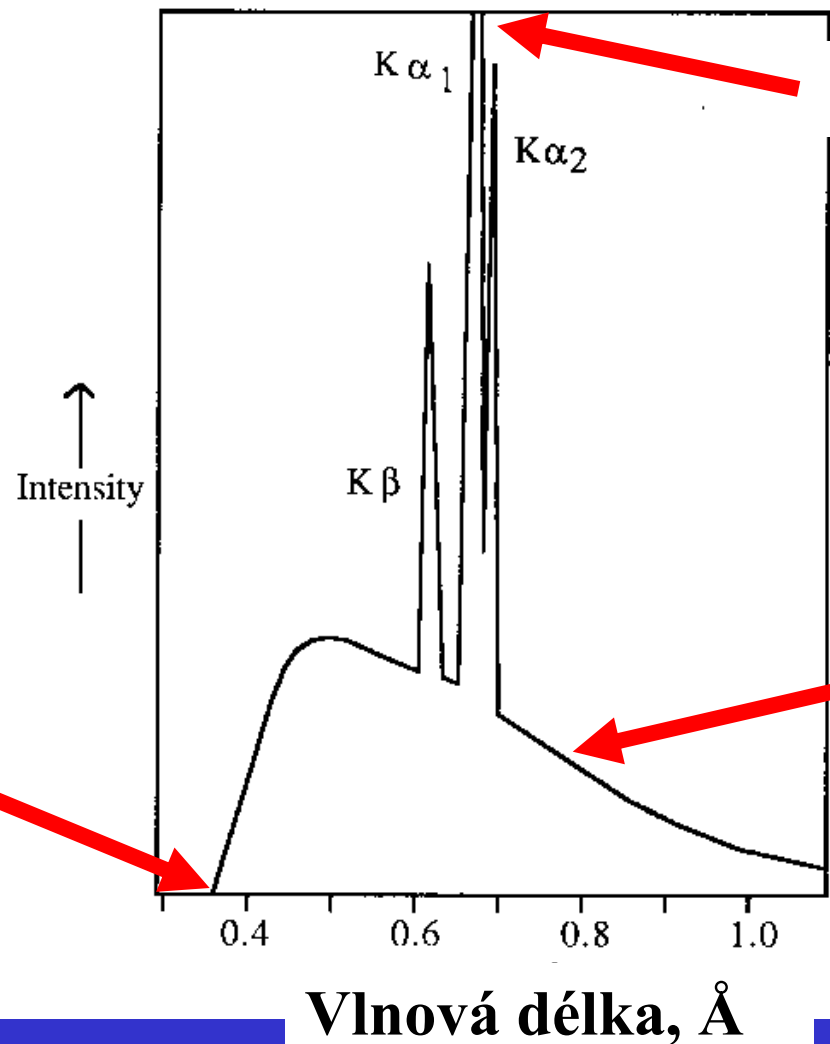

Vlnová délka $\lambda = 0.1 - 100 \text{ \AA}$ podle druhu anody

Materiál anody $\text{Cu } K_{\alpha}$ $E = 8.05 \text{ keV}$ $\lambda = 1.541 \text{ \AA}$

Spektrum rentgenova záření

K_{α} nejintenzivnější linie

Charakteristické čáry
Pro různé prvky

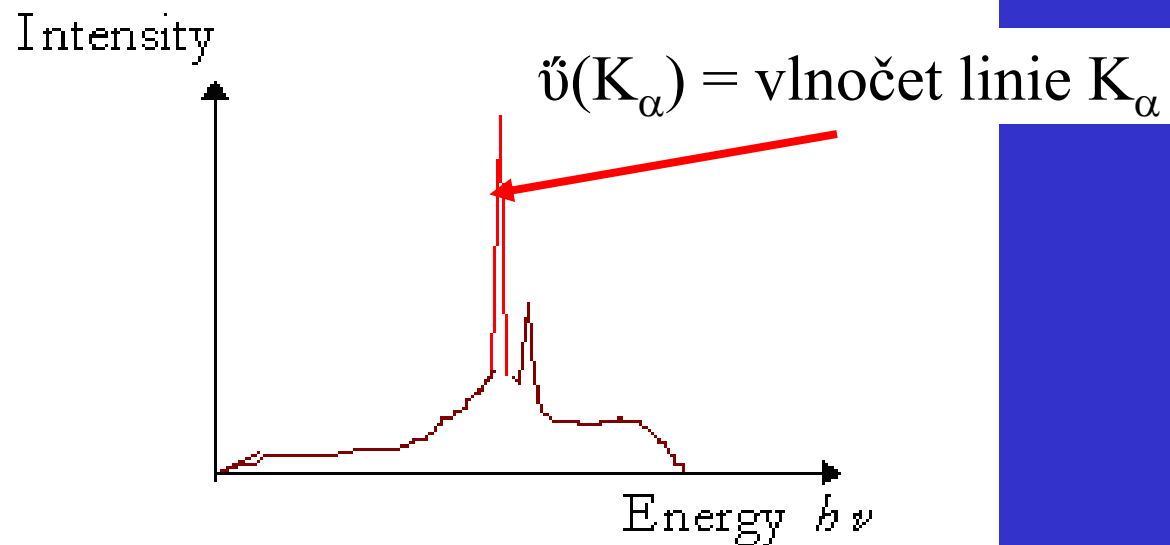
1 Ångström = 10^{-10} m

Brzdné záření

Minimum
 $eV = hv$

Moseleyho zákon

Target Material Dependent Lines of X-rays.

Vlnóčet linie K_α je rúzný pro rúzné prvky

$$\sqrt{\nu(\tilde{K}_\alpha)} = C(Z - 1)$$

Henry Moseley
(1887-1915)
Zabit ostřelovačem

Atom

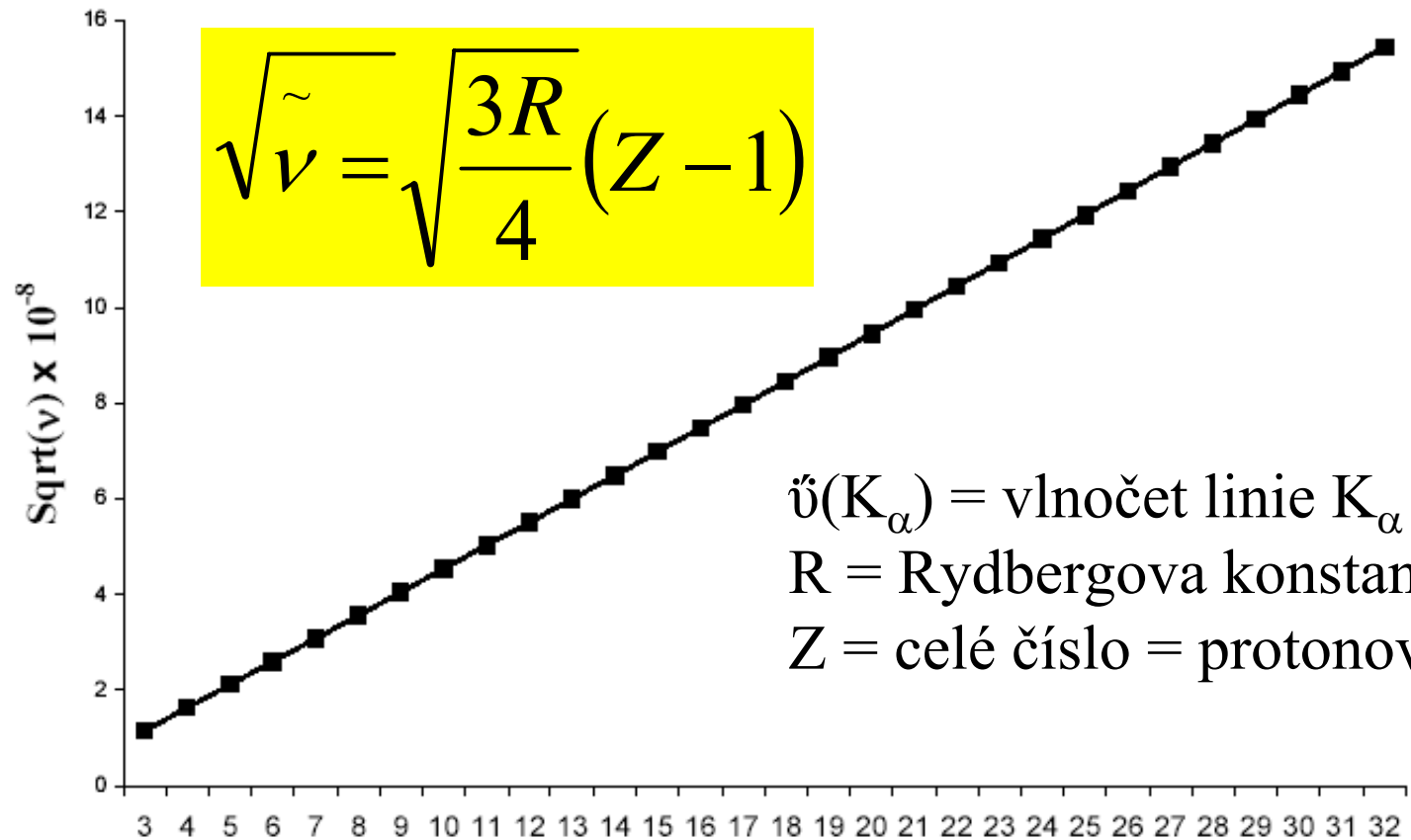
$$A = Z + N$$

Nuklid = soubor atomů se stejným A a Z

Prvek = soubor atomů se stejným Z

Moseleyho zákon

X-Ray Frequencies vs. Atomic Number

$$\sqrt{\tilde{\nu}} = \sqrt{\frac{3R}{4}} (Z - 1)$$

$\tilde{\nu}(K_{\alpha})$ = vlnočet linie K_{α}
R = Rydbergova konstanta
Z = celé číslo = protonové číslo

Protonové číslo

1913

Moseleyho zákon

Správné pořadí prvků v periodickém systému

$Z = 27$ Co   58.933

$Z = 28$ Ni   58.71

Předpověděl prvky:

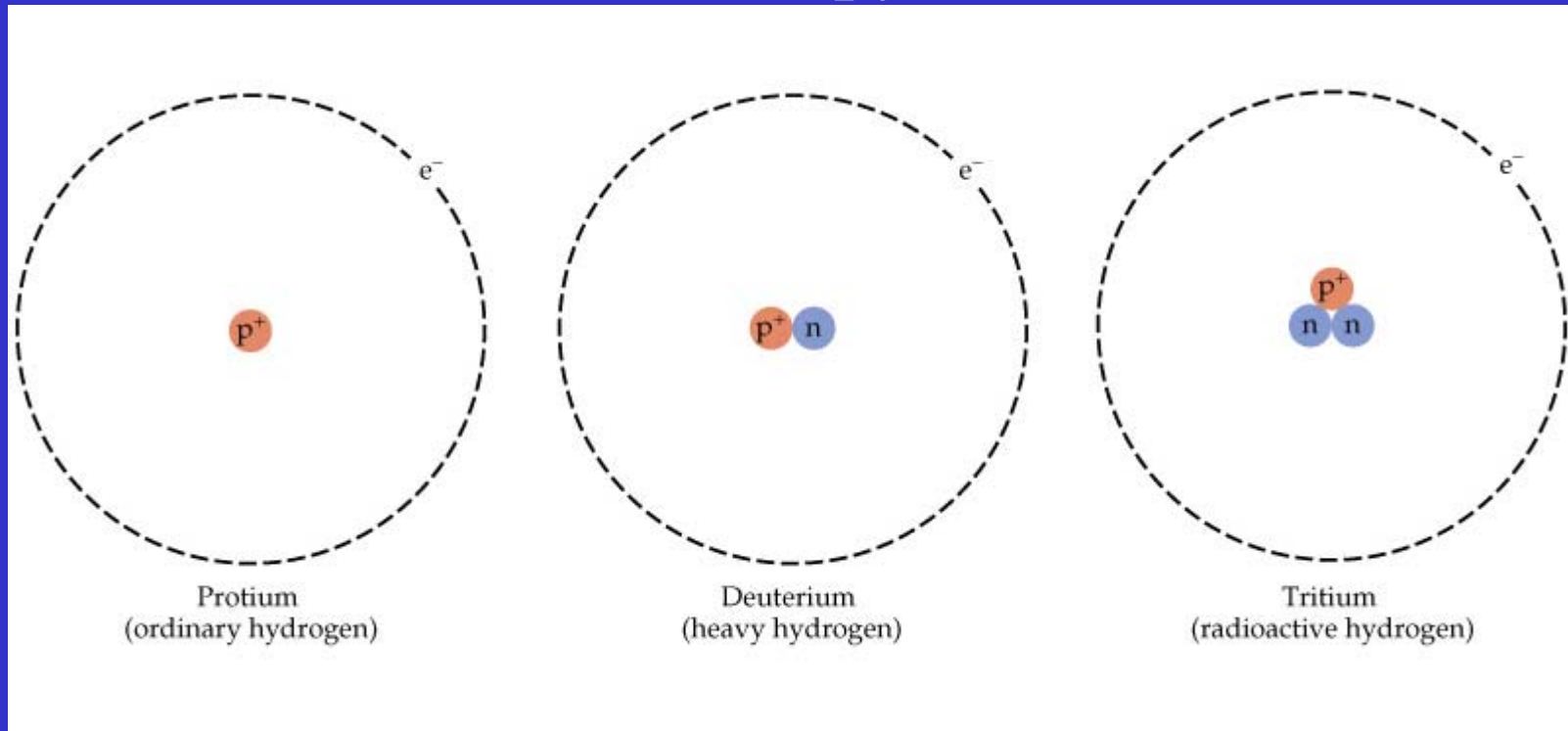
$Z = 43$ (Tc), 61 (Pm), 72 (Hf), 75 (Re)

Oprava periodického zákona (Mendělejev 1869):

Vlastnosti prvku závisí na protonovém čísle
ne na atomové hmotnosti

**Atomové (protonové) číslo prvku
je rovno počtu protonů v jádře.**

Izotopy

${}^1\text{H}$

${}^2\text{H} = \text{D}$

${}^3\text{H} = \text{T}$

Liší se fyzikální vlastnosti

Teploty varu (K) : H_2 20.4, D_2 23.5, T_2 25.0

Přírodní zastoupení, %

^1H	99.985	^{16}O	99.759
^2H	0.015	^{17}O	0.037
		^{18}O	0.204
^{12}C	98.89		
^{13}C	1.11	^{32}S	95.00
		^{33}S	0.76
^{14}N	99.63	^{34}S	4.22
^{15}N	0.37	^{36}S	0.014

Kolísání přírodního zastoupení, %

^{10}B	18.927 - 20.337	19.9 (7)
^{11}B	81.073 - 79.663	80.1 (7)
^{16}O	99.7384 - 99.7756	99.757 (16)
^{17}O	0.0399 - 0.0367	0.038 (1)
^{18}O	0.2217 - 0.1877	0.205 (14)

Sledování změny poměrného zastoupení izotopů je využíváno v geochemii – původ a stáří hornin

Hmotnostní spektrometrie

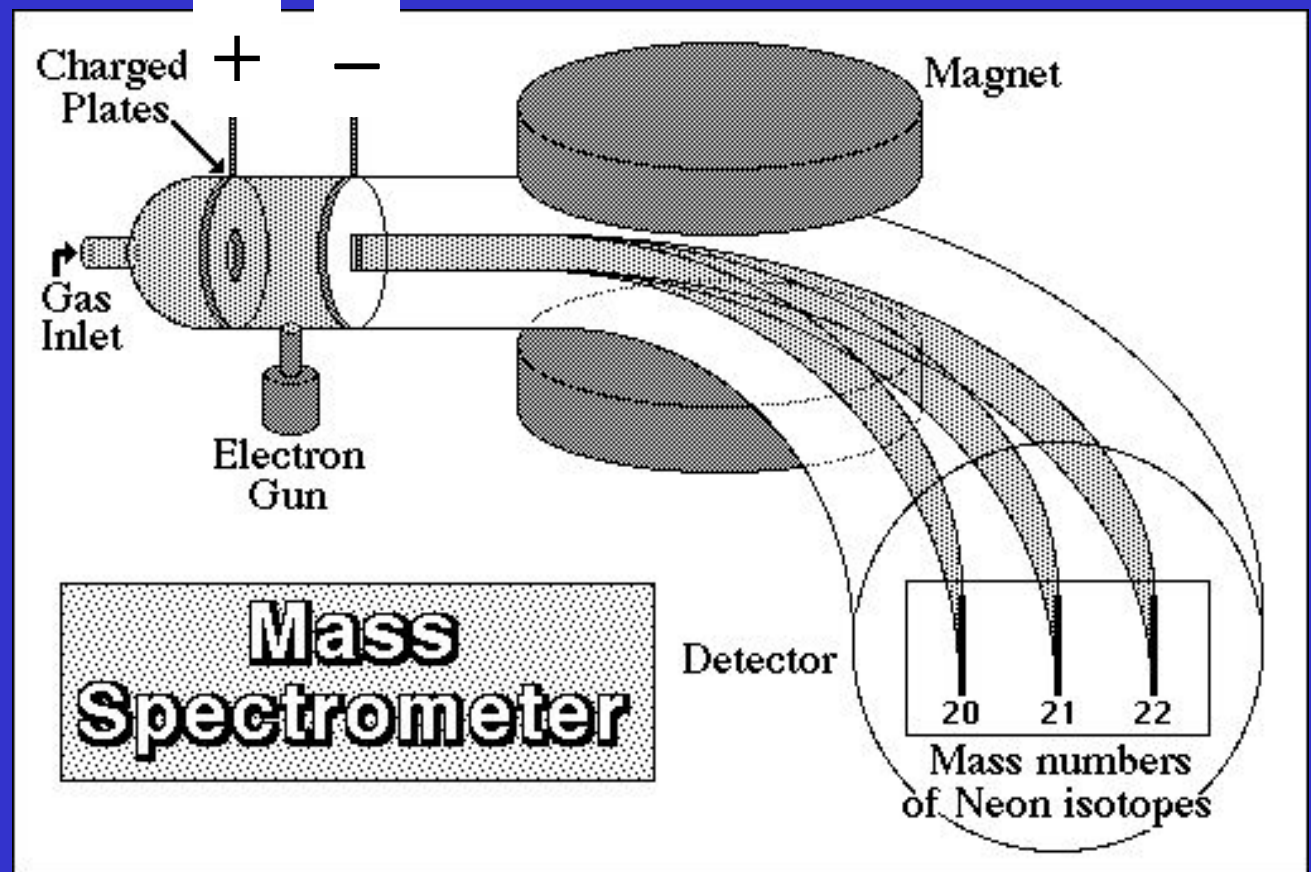

J. J. Thomson
objevil dva
izotopy Ne

^{20}Ne 90.48%

^{21}Ne 0.27%

^{22}Ne 9.25%

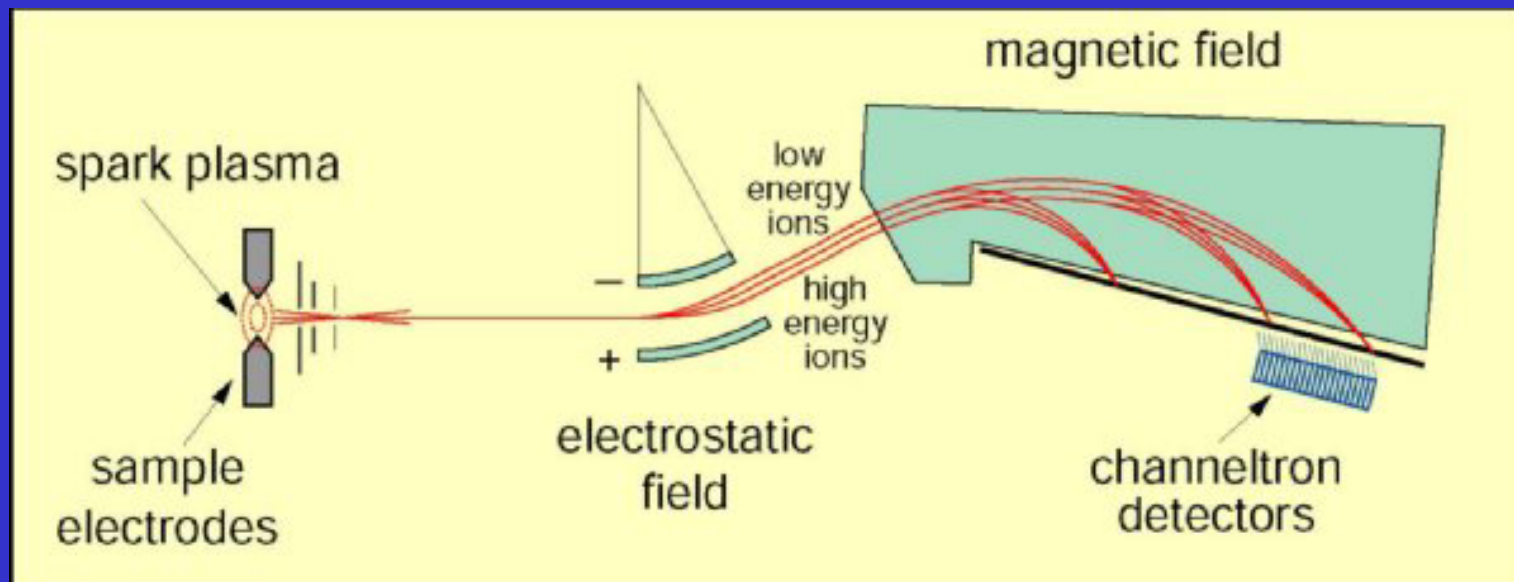

Nakresli si hmotnostní spektrum Neonu!

Hmotnostní spektrometrie

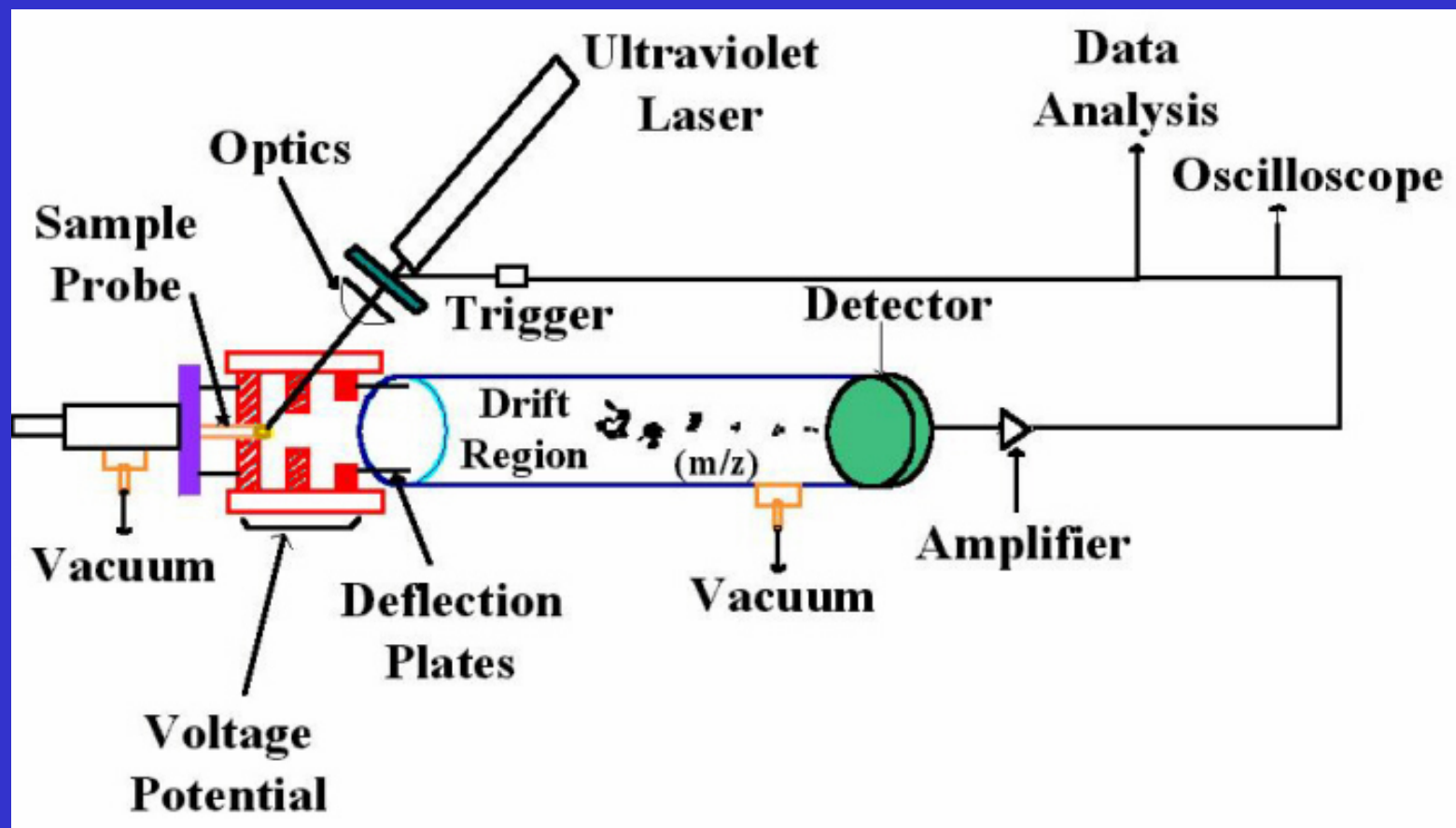
1. Ionizace

2. Rozdělení podle m/z

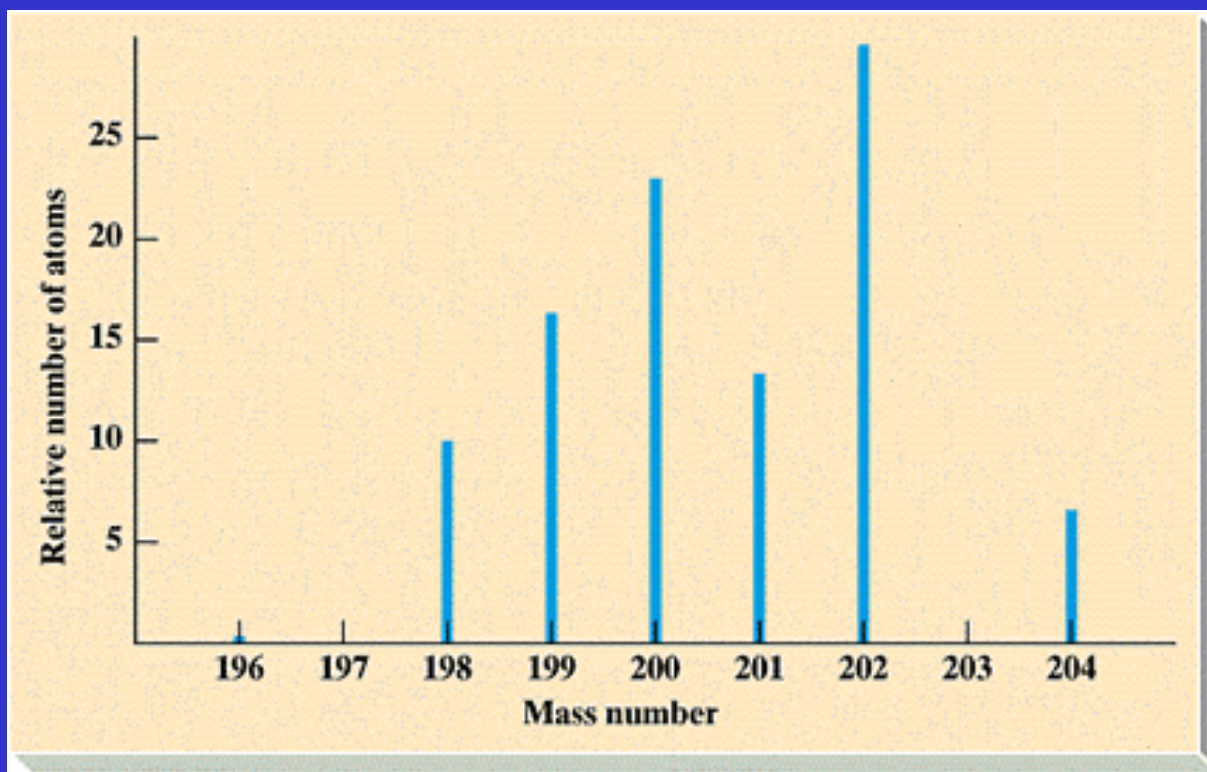
3. Detekce

Hmotnostní spektrometrie TOF (Time-of-flight)

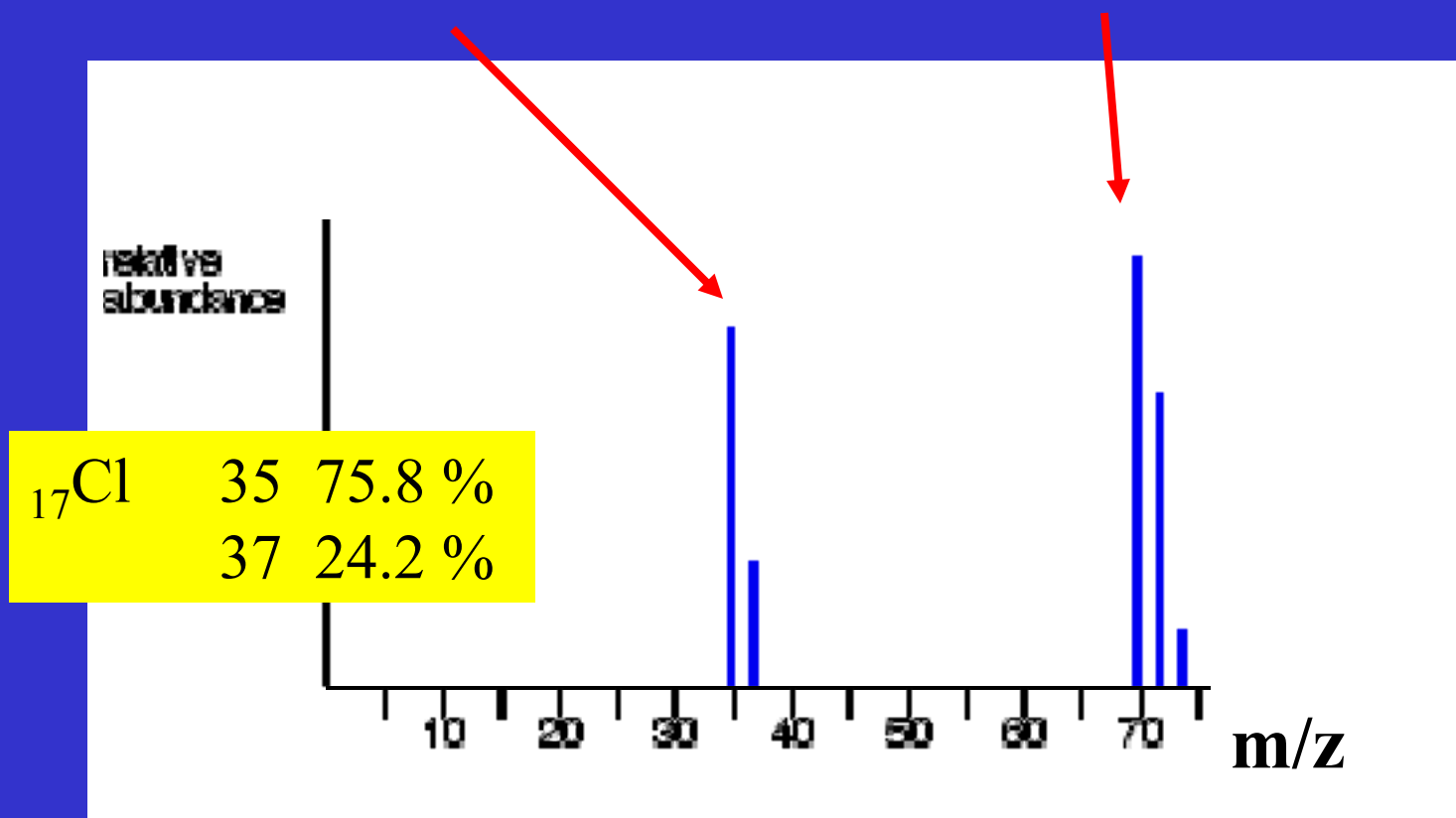
Hmotnostní spektrum Hg

${}_{80}^A\text{Hg}$	%
196	0.146
198	10.02
199	16.84
200	23.13
201	13.22
202	29.80
204	6.850

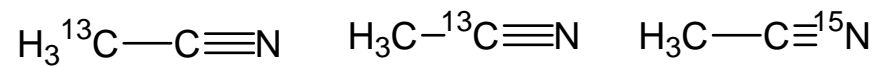
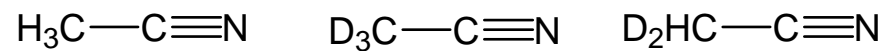
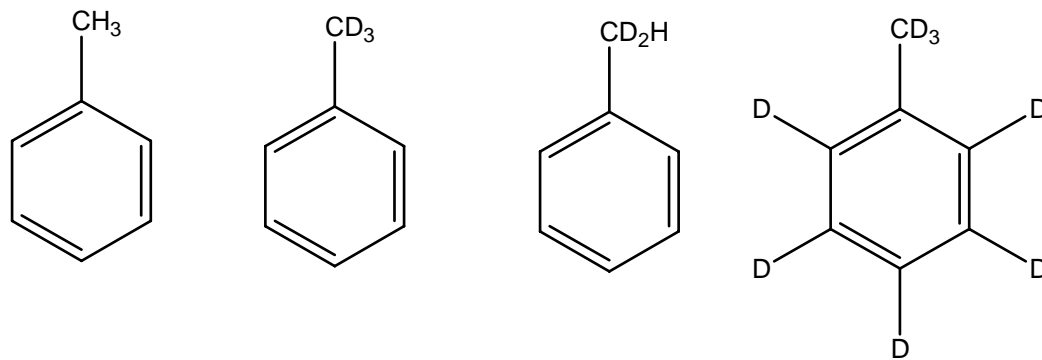

Hmotnostní spektrum Cl₂

$^{35}\text{Cl}^+$ a $^{37}\text{Cl}^+$ $(^{35}\text{Cl}-^{35}\text{Cl})^+$ $(^{35}\text{Cl}-^{37}\text{Cl})^+$ $(^{37}\text{Cl}-^{37}\text{Cl})^+$

Izotopomery

Izotopická substituce

Značené sloučeniny $^{13}\text{C}/^{15}\text{N}$ peptidy

IR spektrum, vibrace $\text{AlH}_3/\text{AlD}_3$

Redukovaná hmotnost: $m = m_1 m_2 / (m_1 + m_2)$

$$\nu = \frac{1}{2\pi} \sqrt{\frac{k}{m}}$$

H/D kinetický izotopový efekt: $k_{\text{H}}/k_{\text{D}} = 4 - 15$

Hmotnost – mol – Avogadrova konstanta

Prvky se slučují ve stálých hmotnostních poměrech:

NaCl: 23.0 g sodíku s 35.5 g chloru

Škála relativních atomových hmotností:

H = 1.0, C = 12.0, O = 16.0

Definice molu: 12.0 g C = 1 mol

Pak 23.0 g Na = 1 mol

1 mol = 22.4 litru

Změřit kolik částic je v 1 molu = Loschmidt, Perrin,...

$N_A = 6.022 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$

Atomová hmotnostní jednotka

Avogadrova hypotéza: Při stejné teplotě a tlaku obsahují stejné objemy různých plynů stejný počet částic

Nejsnadnější bylo určit relativní atomové hmotnosti plynů

Kyslík váží 16krát více než vodík

Kyslík tvoří sloučeniny s většinou prvků, standard $O = 16$

• **Chemická analýza dává průměrnou hmotnost**

$O = 16$ (směs izotopů)

• **Hmotnostní spektrometrie dává izotopovou hmotnost**

$^{16}O = 16$

Atomová hmotnostní jednotka

1961 Atomová hmotnostní jednotka

kompromis mezi stupnicemi založenými na

$O^{16}O = 16$, zvolili nuklid ^{12}C

$1 \text{ amu} = 1 \text{ u} = 1 \text{ m}_u = 1 \text{ d} = 1 \text{ (Dalton)} = 1/12 \text{ hmotnosti atomu nuklidu } ^{12}C$

$1 \text{ amu} = 1.6606 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$

Hmotnost 1 atomu ^{12}C je 12 amu (definice)

Hmotnost 1 molu ^{12}C je 12 g přesně (Počet platných číslic?)

Relativní atomová hmotnost

Nuklidová hmotnost = hmotnost čistého izotopu

Atomová (střední) hmotnost prvku = průměr hmotností izotopů vážený přirozeným zastoupením

Relativní atomová hmotnost = $m(A) / \text{amu}$ [bezrozměrná]

1 amu = $1.6606 \cdot 10^{-27}$ kg

$$A_r = \frac{m(\text{atomu})}{\text{amu}}$$

Hmotnost 1 atomu ^{12}C je 12 amu (definice) = $12 \times 1.6606 \cdot 10^{-27}$ kg

Relativní atomová hmotnost $^{12}\text{C} = 12$

Hmotnost 1 molu ^{12}C je 12 g přesně

Střední atomová hmotnost

Přírodní C:

98.892 % ^{12}C 1.108 % ^{13}C

Nuklidová hmotnost $^{12}\text{C} = 12$ amu

Nuklidová hmotnost $^{13}\text{C} = 13.00335$ amu

Střední atomová hmotnost C (vážený průměr):

$$A_{\text{stř}} = (0.98892)(12) + (0.01108)(13.00335) = 12.011 \text{ amu}$$

$$1 \text{ amu} = 1.6606 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

Střední atomová hmotnost

Mo, molybden

$$A_{\text{stř}} = 95.94$$

Hm. číslo	Nukl. Hmotnost, amu	Zastoupení, %
92	91.906808	14.84
94	93.905085	9.25
95	94.905840	15.92
96	95.904678	16.68
97	96.906020	9.55
98	97.905406	24.13
100	99.907477	9.63

Střední atomová hmotnost

Prvek	Nuklidy	Z	N	A	Nuklidová hm., amu	PZ, %	Atomová hmotnost, amu
H	H	1	0	1	1.007825	99.985	1.0079
	D	1	1	2	2.01410	0.015	
	T	1	2	3			
He	³ He	2	1	3	3.01603	0.00013	4.0026
	⁴ He	2	2	4	4.00260	99.99987	
B	¹⁰ B	5	5	10	10.01294	19.78	10.81
	¹¹ B	5	6	11	11.00931	80.22	
F	¹⁹ F	9	10	19	18.99840	100	18.9984

Platné číslice

Střední relativní atomová hmotnost

1 atom (průměrný) Mg má hmotnost 24.305 amu

1 mol Mg má hmotnost 24.305 g

Relativní molekulová hmotnost

Výpočet M_r ze vzorce

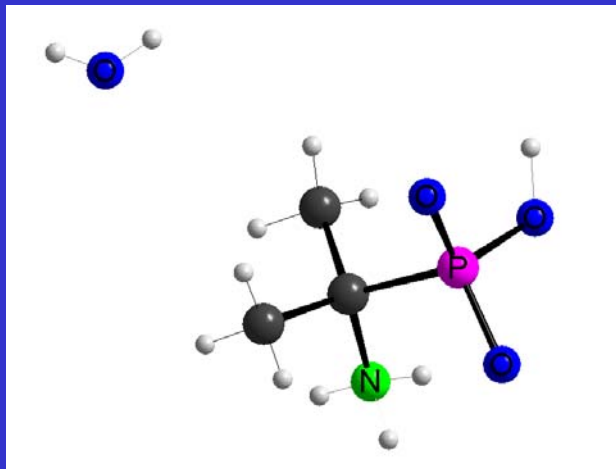
$$M_r(\text{CO}_2) = A_r(\text{C}) + 2 \times A_r(\text{O}) = 44.01$$

$$\begin{aligned} M_r(\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}) &= \\ &= A_r(\text{Cu}) + A_r(\text{S}) + (4 + 5) \times A_r(\text{O}) + 10 \times A_r(\text{H}) \\ &= 249.68 \end{aligned}$$

$$\text{Molární hmotnost } \text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O} = 249.68 \text{ g mol}^{-1}$$

Výpočet % složení ze vzorce

$$M_r(\text{C}_3\text{H}_{12}\text{O}_4\text{PN}) =$$

$$= 3 \times A_r(\text{C}) + 12 \times A_r(\text{H}) + 4 \times A_r(\text{O})$$

$$+ 1 \times A_r(\text{P}) + 1 \times A_r(\text{N}) = 157.11$$

$$M_r(\text{C}_3\text{H}_{12}\text{O}_4\text{PN}) = 157.11 \dots\dots\dots 100\%$$

$$3 \times A_r(\text{C}) \dots\dots\dots 22.92\%$$

$$12 \times A_r(\text{H}) \dots\dots\dots 7.70\%$$

$$4 \times A_r(\text{O}) \dots\dots\dots 40.74\%$$

$$1 \times A_r(\text{P}) \dots\dots\dots 19.72\%$$

$$1 \times A_r(\text{N}) \dots\dots\dots 8.92\%$$

Výpočet empirického vzorce

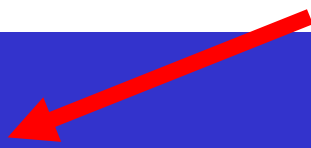
Vypočítejte stechiometrický vzorec sloučeniny, která se skládá z 26.58% K, 35.35% Cr a 38.07% O.

Hledáme stechiometrické koeficienty x, y, z

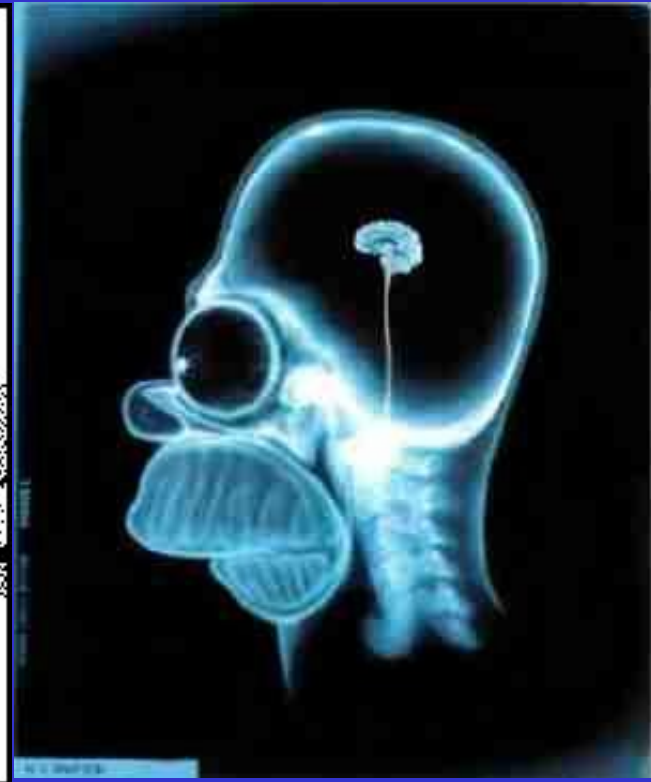
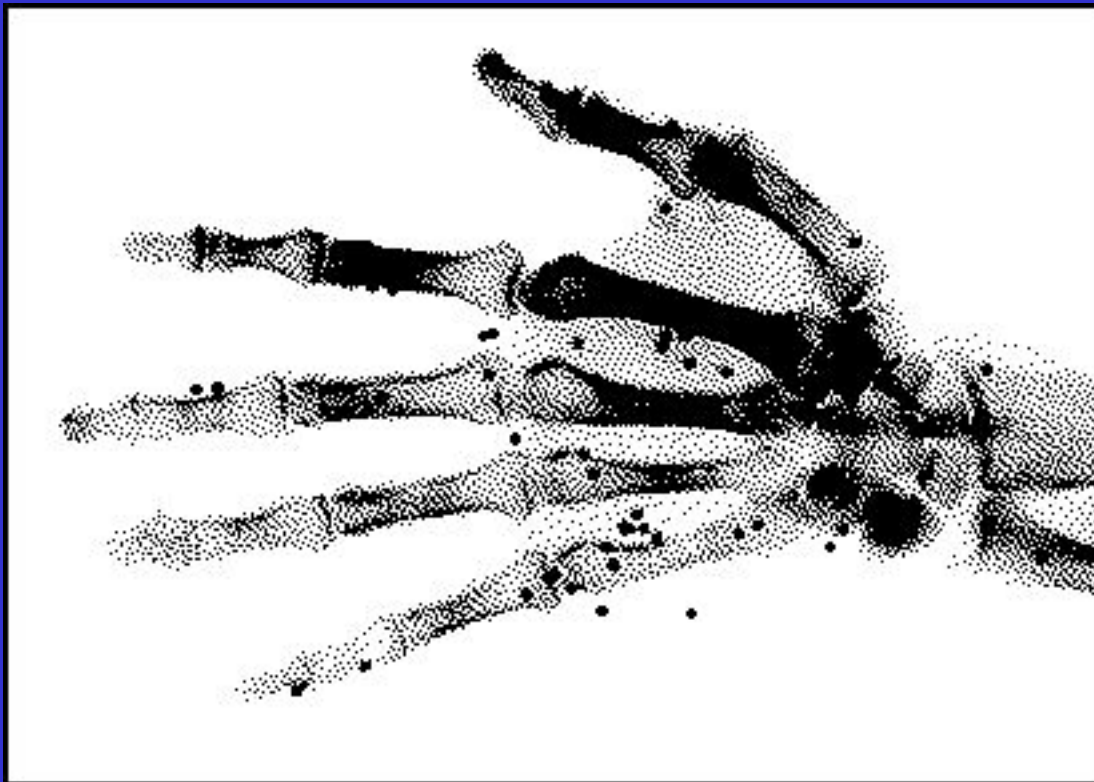

$$x = \frac{26.58}{39.098} = 0.6798\dots\dots\dots 1$$
$$y = \frac{35.35}{51.990} = 0.6799\dots\dots\dots 1.0001$$
$$z = \frac{38.07}{15.999} = 2.3795\dots\dots\dots 3.4998$$

$$n = \frac{m}{A_r}$$

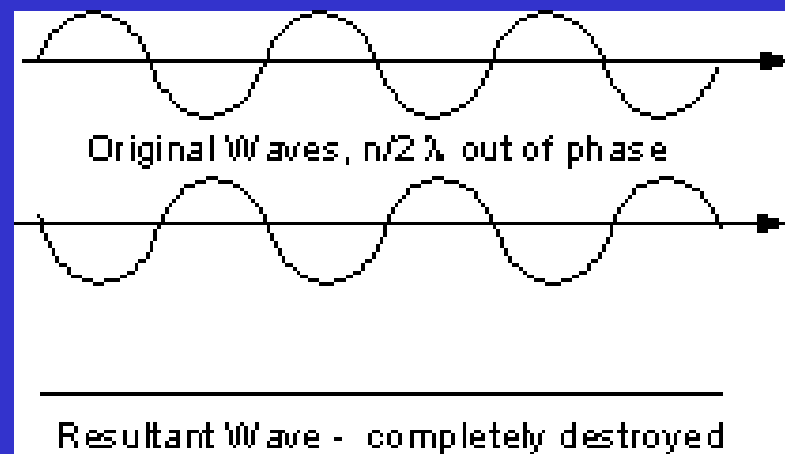
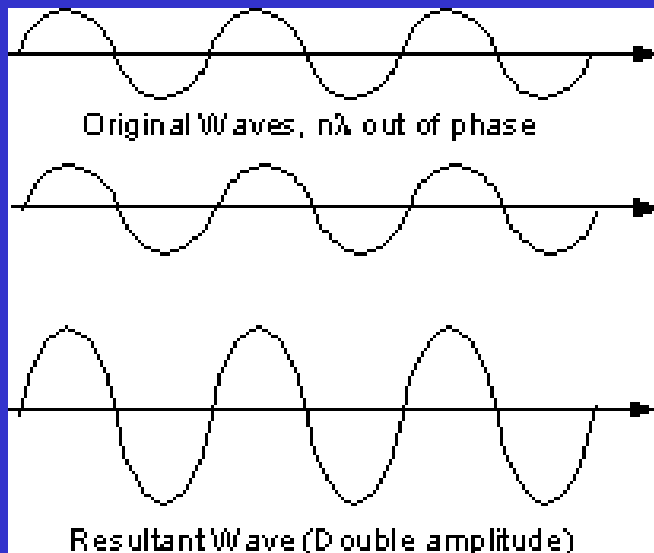
Rentgenovo záření v medicíně a chemii

Difrakce

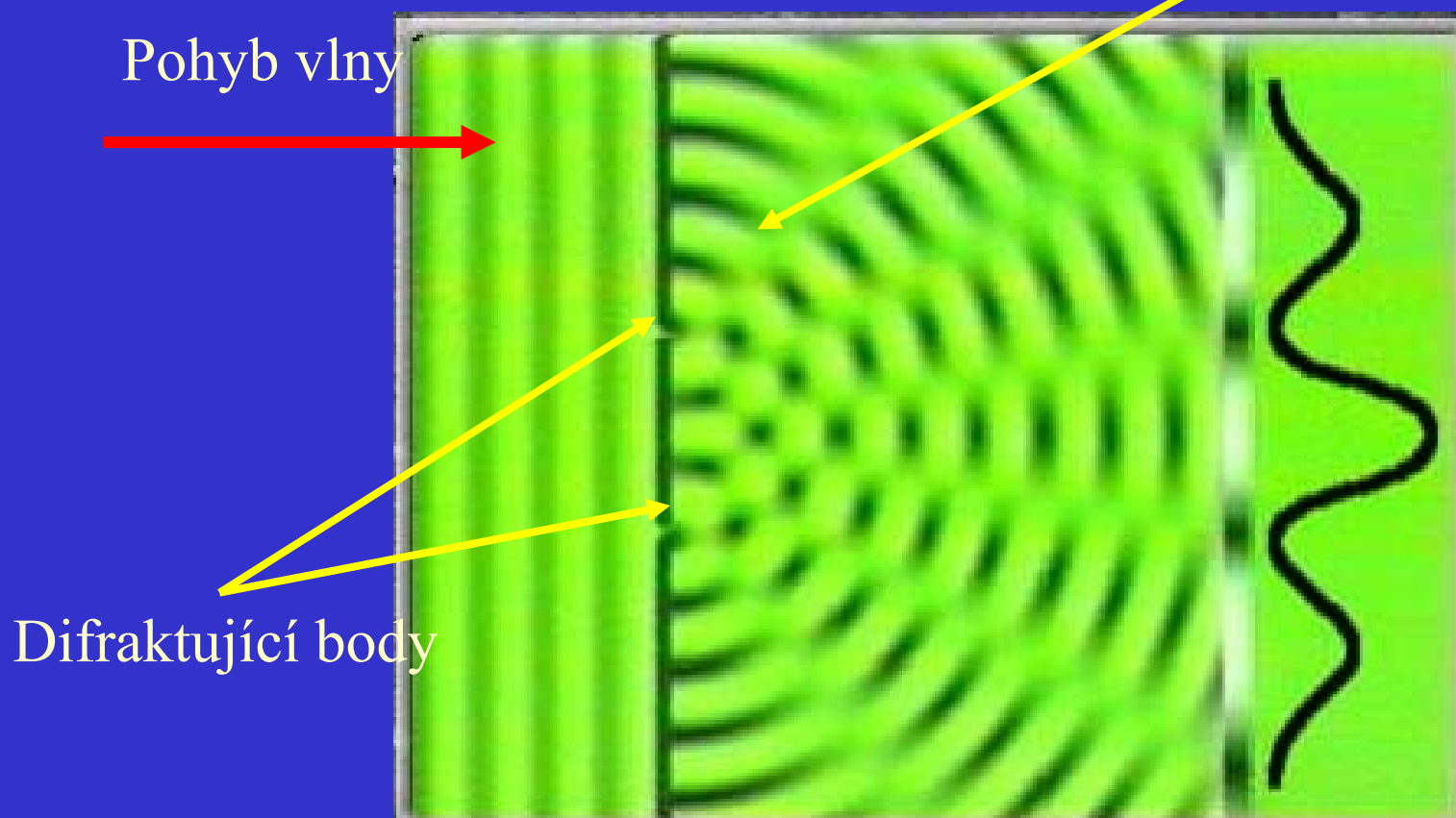
Spektroskopie – energetické hladiny, interpretace poskytne informace o vazebných parametrech

Difrakce – čistě geometrický jev, závisí na rozložení difraktujících bodů (atomů) a vlnové délce záření, poskytne přímé informace o rozložení atomů

Difrakce záření

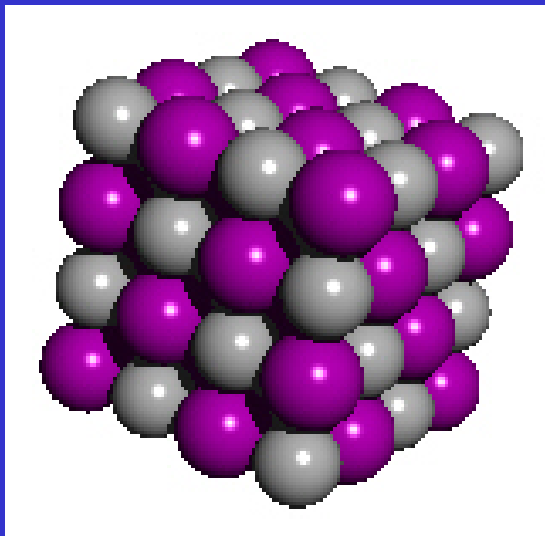
Vznikají kulové vlny
interferují = sčítají se
nebo odčítají

Difrakce

1912 Difrakční experiment

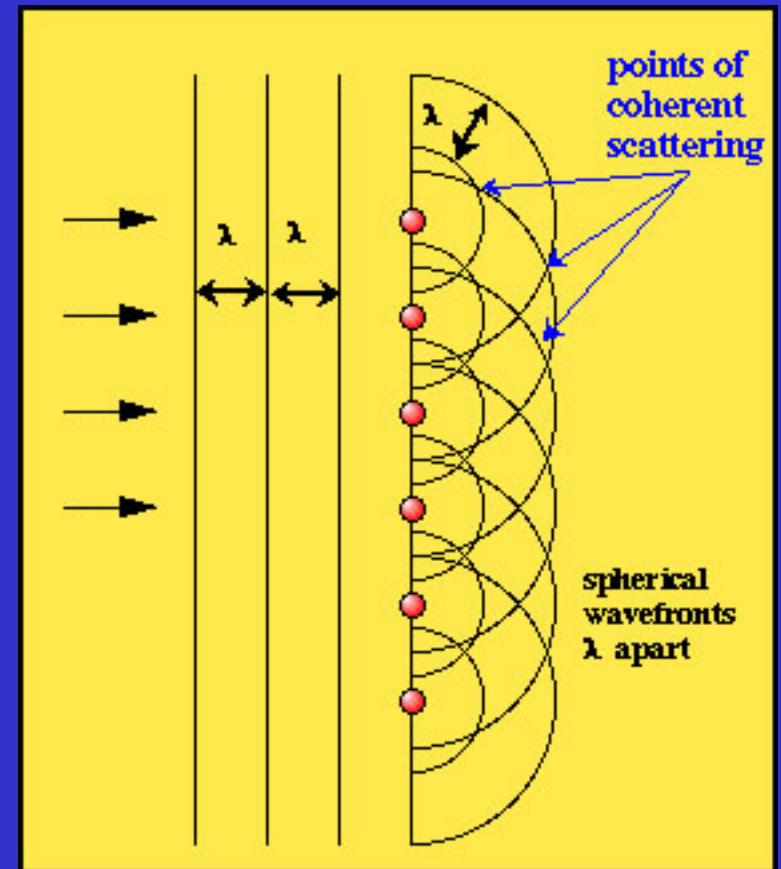
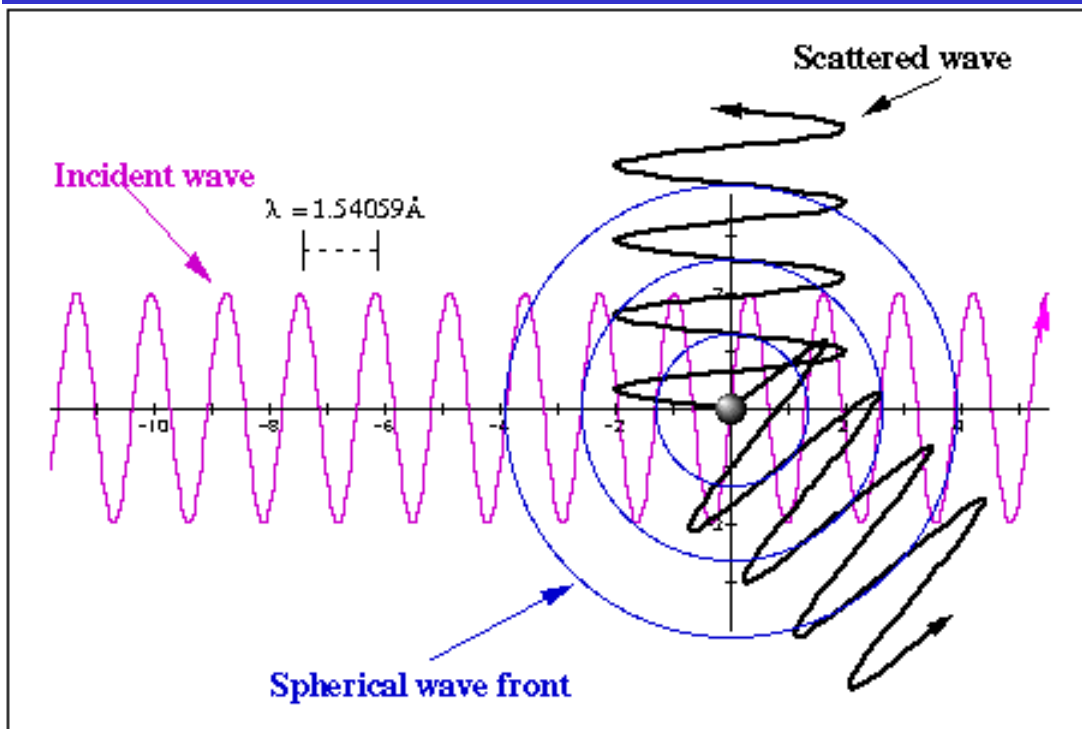
Přirozená mřížka = krystal, např. LiF, pravidelné uspořádání atomů. Vzdálenosti rovin (řádově jednotky Å) jsou srovnatelné s vlnovou délkou rentgenova záření.

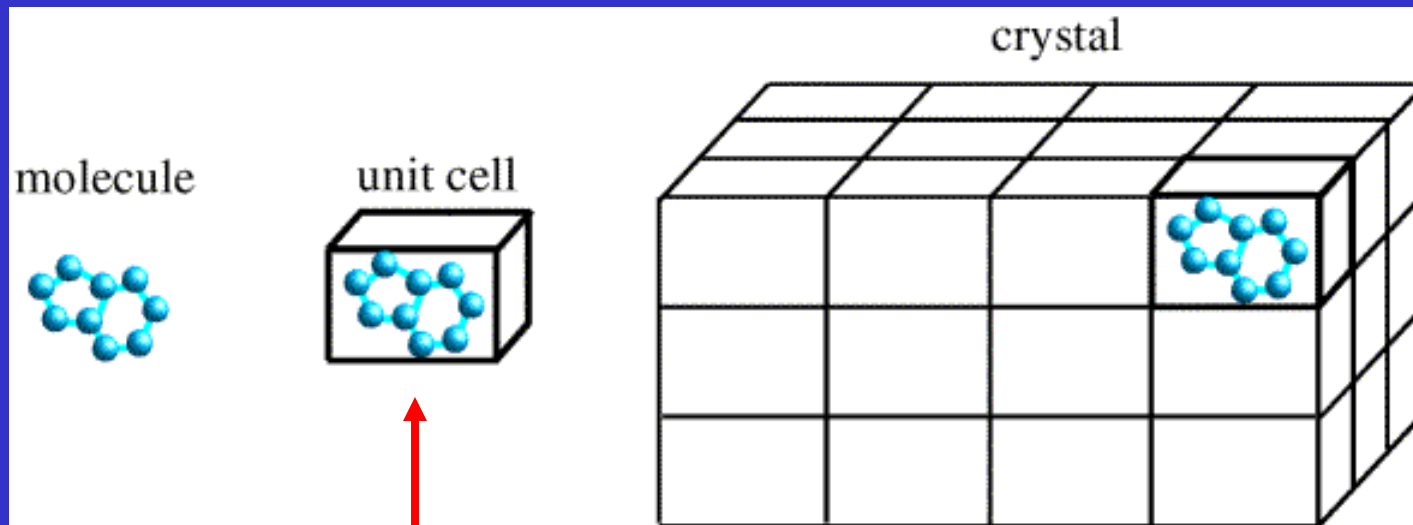
Max von Laue
(1879-1960)

NP za fyziku 1914 78

Difrakce na atomech

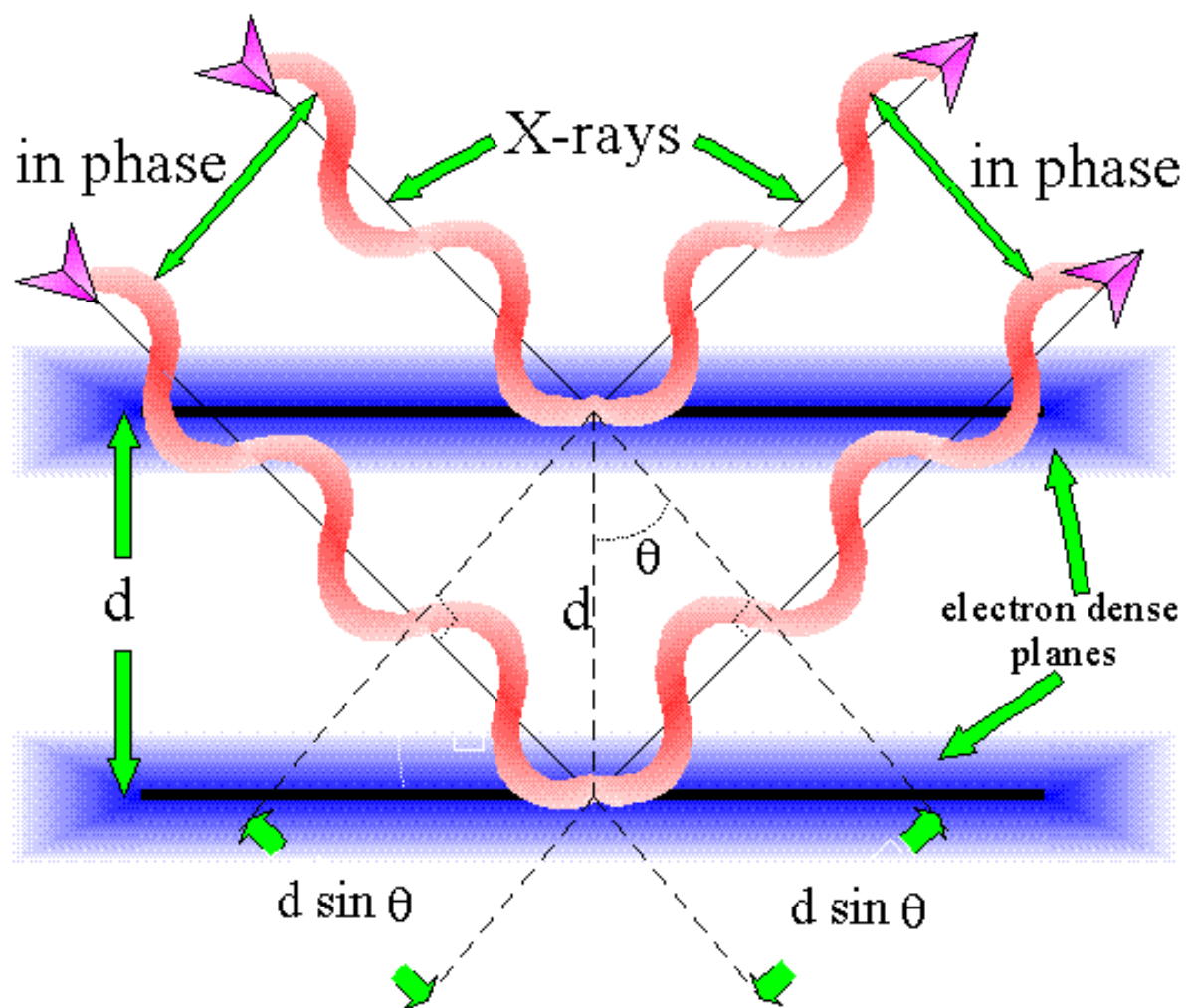
Krystal

Základní buňka

Difrakce na krystalových rovinách

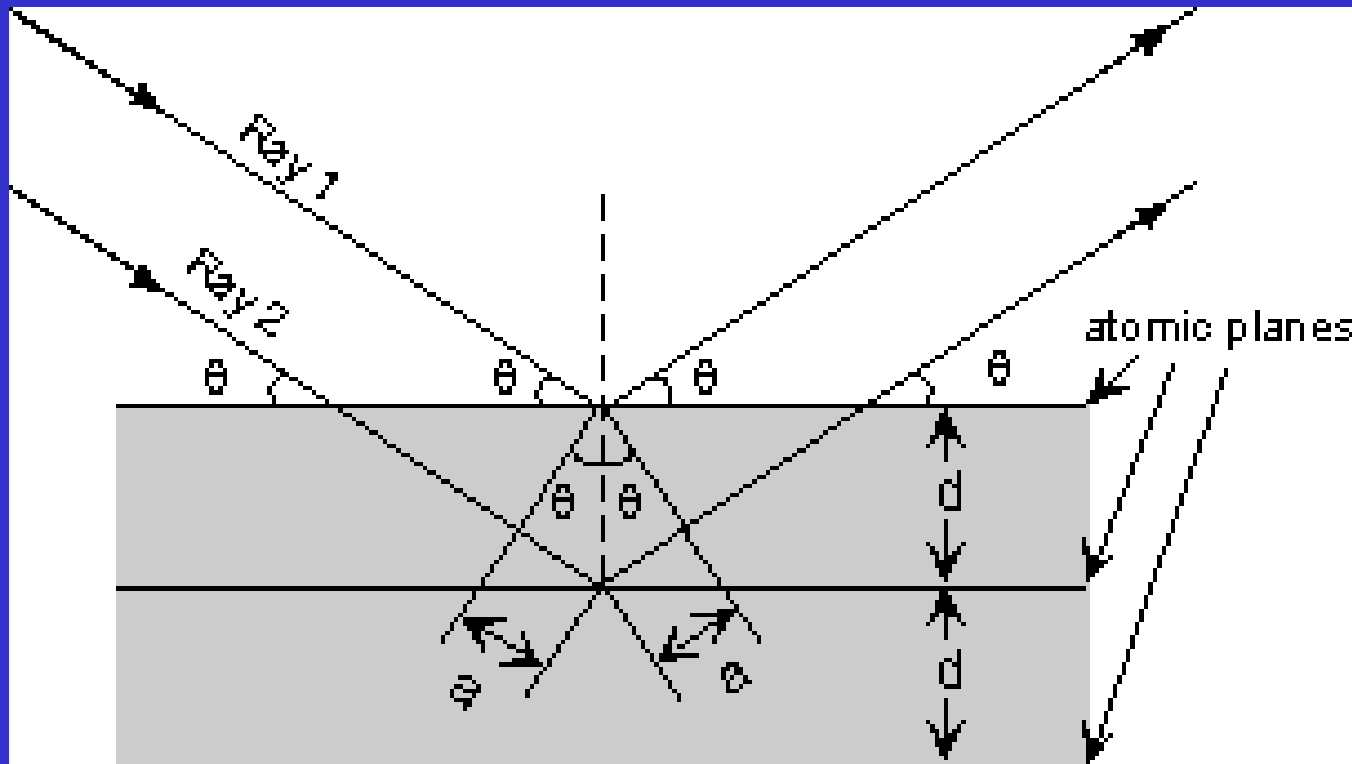

Braggův zákon

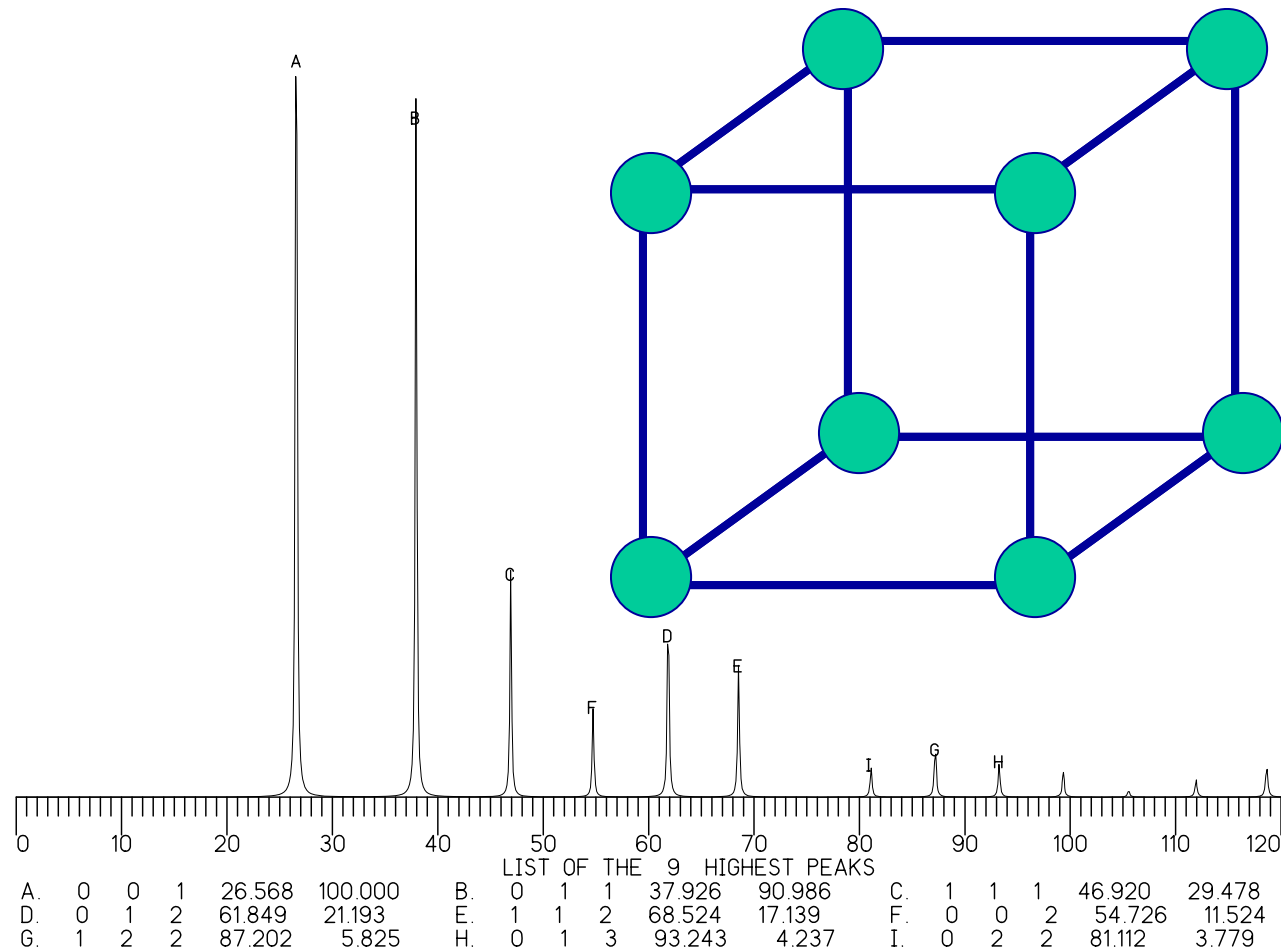

$$2 d \sin\theta = n\lambda$$

W. Henry a W. Lawrence Bragg
NP za fyziku 1915

Rentgenová prášková difrakce - Po

Rentgenová strukturní analýza

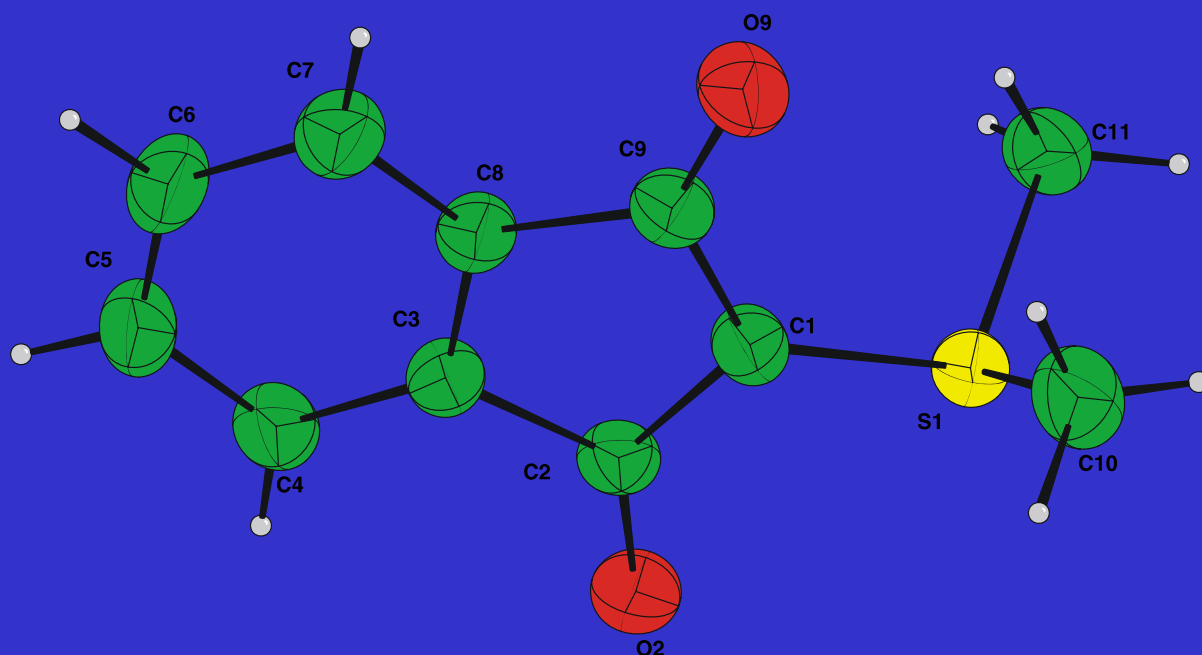
Rentgenová strukturní analýza

Mapa elektronové hustoty

Polohy atomů v elementární buňce

Vazebné délky a úhly

Vibrace

NMR

Jaderný spin, I

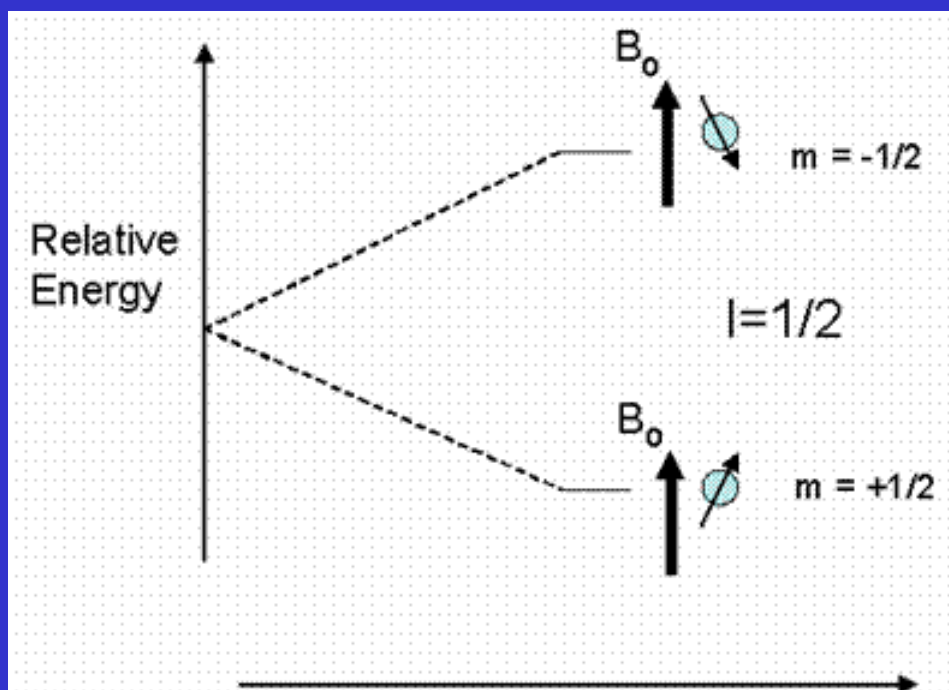
$I = 0$: ^{12}C , ^{16}O – sudo-sudá (Z/N)

$I = \frac{1}{2}$: n, p, ^{13}C , ^1H , ^{31}P , ^{19}F , ^{29}Si

$I > \frac{1}{2}$: D, ^{27}Al , ^{14}N

Proton ($I = 1/2$) v magnetickém poli

Rozdíl v energiích hladin

Intenzita magnetického pole B_0

Periodic Table of the Elements

H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	La	Hf	Ta	W		Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn

NMR active nuclei

Frequently measured nuclei

Not active nuclei

<i>I</i>	Nuclide	<i>I</i>	Nuclide
0	$^{12}\text{C}, ^{16}\text{O}$	3/2	$^{11}\text{B}, ^{23}\text{Na}, ^{35}\text{Cl}, ^{37}\text{Cl}$
1/2	$^1\text{H}, ^{13}\text{C}, ^{15}\text{N}, ^{19}\text{F}, ^{29}\text{Si}, ^{31}\text{P}$	5/3	$^{17}\text{O}, ^{27}\text{Al}$
1	$^2\text{H}, ^{14}\text{N}$	3	^{10}B

NMR

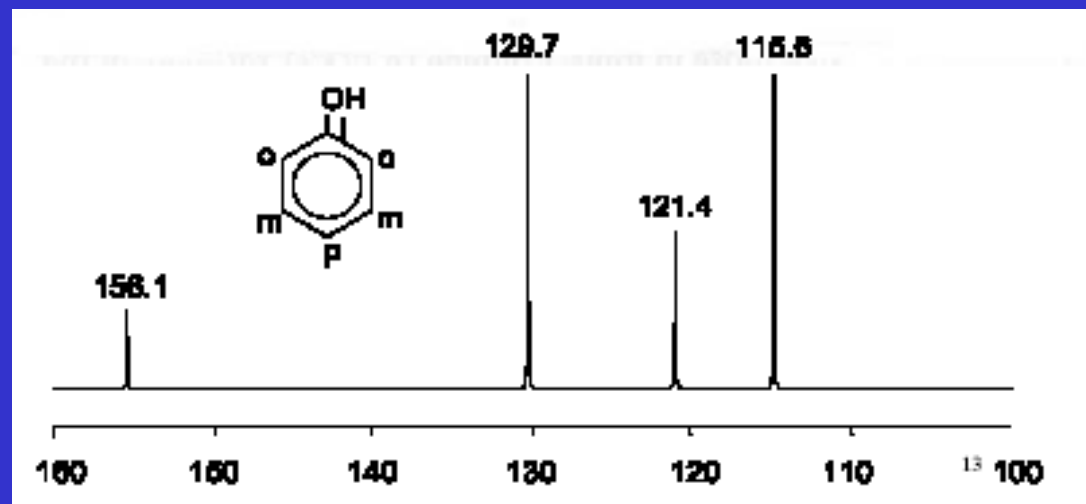
Rozliší

Geometricky (tedy i chemicky) odlišné atomy v molekule

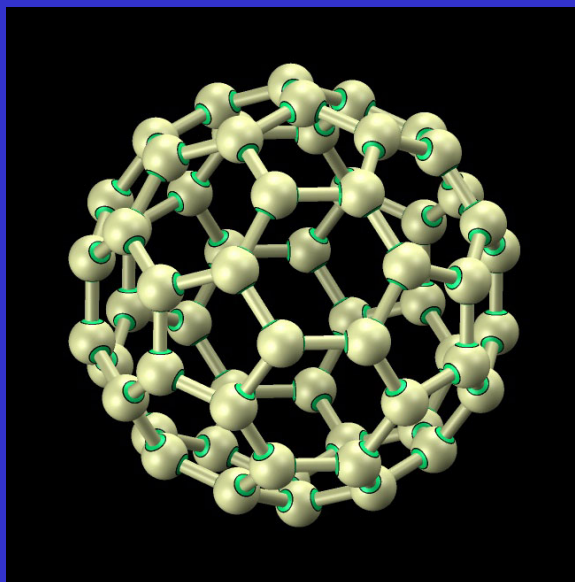
Intenzita signálu odpovídá počtu jader

Z interakcí lze zjistit propojení fragmentů v molekule

^{13}C NMR

NMR

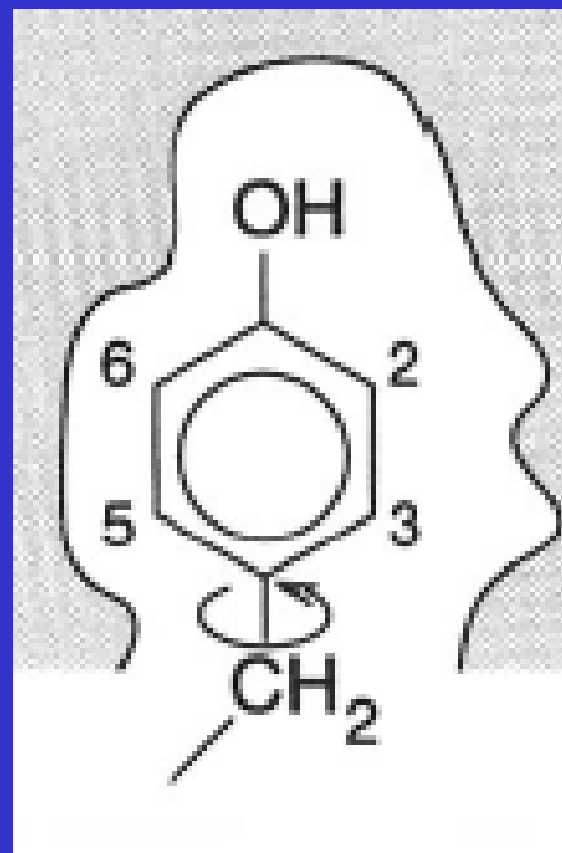
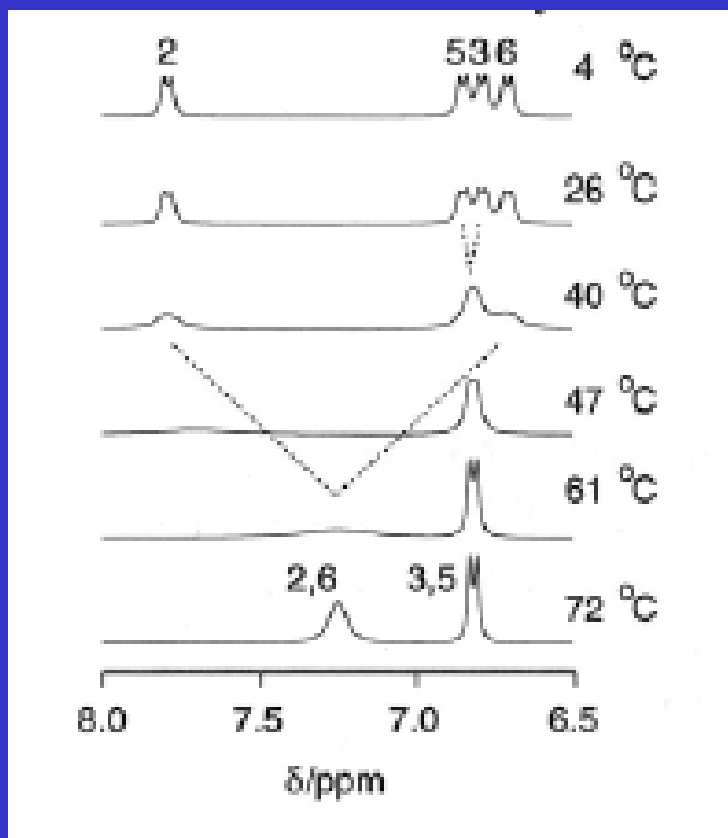

C_{60} je vysoce symetrická molekula, všechny atomy jsou geometricky (tedy i chemicky) stejné.

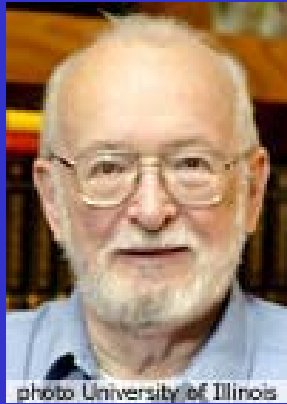
Jediný signál v ^{13}C NMR spektru

NMR

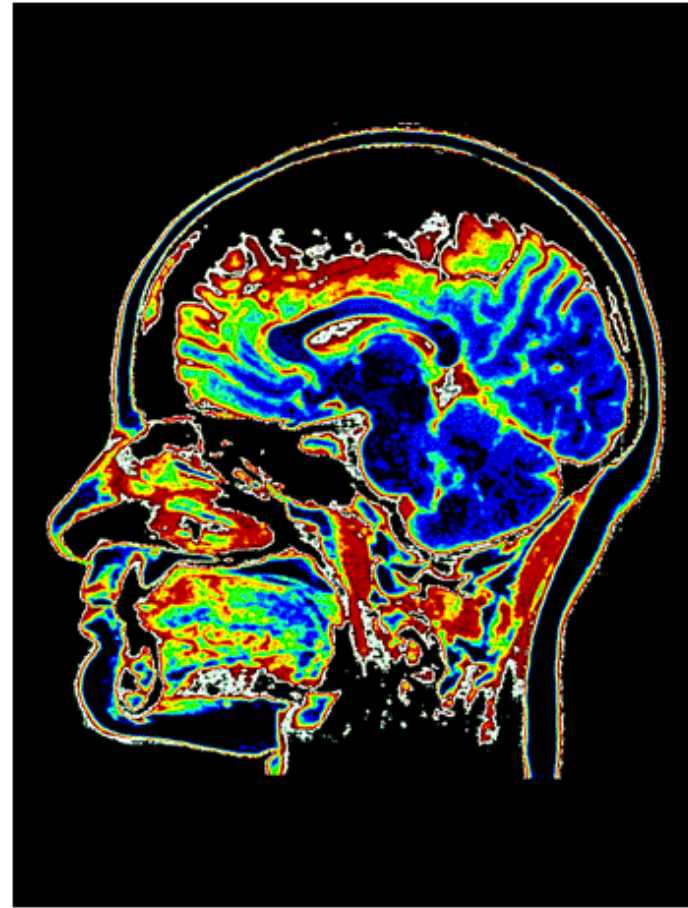
Dynamika pohybu molekul v závislosti na teplotě

MRI-Magnetic Resonance Imaging

Paul C. Lauterbur
(1929)

Sir Peter Mansfield
(1933)